

F 568

K.

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

Országos Orvostudományi Információs Intézet
és Könyvtár, Budapest

4

1992
32. évf.

Lsz: 17021

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS
Medical Librarian

1992. 32.évf. 4.sz.

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓS
INTÉZET ÉS KÖNYVTÁR
Budapest

Szerkesztő:
dr.Koltay Tibor

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár (Medinfo) Budapest,
VIII., Szentkirályi u. 21.
1444 Budapest, Pf. 278.

Számunk munkatársai:

dr. FARKAS L. Gyula, egyetemi tanár, a József Attila Tudományegyetem Ember-
tani Tanszékének vezetője, Szeged; FEKETÉNÉ Kondás Mária, Ózd Városi Önkor-
mányzat Almási Balogh Pál Kórház Orvosi Szakkönyvtárának vezetője, Ózd; FREI-
SINGERNÉ BODNÁR Judit, a British Council Könyvtárának munkatársa;
GYARMATHY Zsigmondné, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórház Orvosi
Könyvtárának vezetője, Nyíregyháza; KERTI Sándorné, a Fehérgyarmat Városi Kór-
ház-Rendelőintézet Orvosi Könyvtárának vezetője, Fehérgyarmat; dr. KOLTAY Tibor,
az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár főmunkatársa, Buda-
pest; KOVÁCS (D) Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár KMK főmunkatársa,
Budapest; dr. LŐRINCZ Péter, a Kandó Kálmán Műszaki Főiskola Számítástechnikai
Intézetének főiskolai tanára, Székesfehérvár; dr. MARTON János a Magyar Tudo-
mányos Akadémia Szegedi Biológiai Központja Könyvtárának vezetője, Szeged.

A cikkek szerzőik véleményét tükrözik, ami nem mindig azonos a szerkesztők
véleményével.

HU ISSN 0030-6010

Felelős kiadó:

dr. Fedinecz Sándor

Készült:

az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár Sokszorosító
Üzemében

Felelős vezető:

Selmeci Nándor

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1992. 32.évfolyam 4.szám

TARTALOM

GYARMATHY Zsigmondné: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának hétköznapijai	223
FEKETÉNÉ KONDÁS Mária: Bemutakozás: Ózd Városi Önkormányzat Almási Balogh Pál Kórház Orvosi Szakkönyvtára	243
KERTI Sándorné: A fehérgyarmati Városi Kórház orvosi könyvtáráról	247
FARKAS L. Gyula: A JATE Embertani Tanszékének könyvtára	251

Vélemények

MARTON János: Tudósok tudása: természettudományi információellátás Magyarországon	258
---	-----

Konferenciák - értekezletek

Az Orvosi Könyvtárosok és orvostanácsadók 19. tájékoztatója (Székesfehérvár, 1992. június 25-26.) elhangzott előadásokból LÓRINCZ Péter: Fejér megye regionális információs infrastruktúra fejlesztési koncepciója	267
--	-----

Referátumok - szemlék

Újabb témák a MEDLIB-L elektronikus vitafórum terméséből (Összeáll. KOLTAY Tibor)	277
Dimitroff, Alexandra: Research in health sciences library and information science: a quantitative analysis. (Az orvosi könyvtár- és információtudományi kutatások mennyiségi elemzése) (Ref.KOLTAY Tibor)	280
Leatherbury, Maurice C. – Lyders, Richard A.: Trends in medical school library statistics in the 1980s (Észak-amerikai orvosegyetemi könyvtárak a nyolcvanas évek statisztikai adatai alapján) (Ref.KOVÁCS (D) Katalin)	281
Edwards, Alice J., Meadows, Susan S., Yu-Wei Wang: The Beijing Medical Library. (A Pekingi Orvosi Könyvtár) (Ref.KOLTAY Tibor)	283
A könyvtárosi etika néhány kérdése. (Összeáll. KOLTAY Tibor)	283

Könyvismertetés

Medicine / Bibliographical Section, Libraries, Books and Informations Division, The British Council. – London : The British Council, cop. 1992. (Ism.FRESINGERNÉ BODNÁR Judit)	287
--	-----

MEDICAL LIBRARIAN

1992. vol.32. No.4

CONTENTS

Ibolya GYARMATHY: Daily life of the Medical Library of the Szabocss-Szatmár-Bereg County Hospital	240
Mária KONDÁS: Introducing the Medical Library of the Pál Almási Balogh Municipal Hospital of the Ózd Local Government	245
Klára KERTI: The Medical Library of the Municipal Hospital in Fehérgyarmat	250
Gyula FARKAS L.: Library of the Department of Anthropology of the Attila József University	256

Opinions

János MARTON: Current awareness of scientists: information services in the natural sciences in Hungary	266
--	-----

Conferences - Meetings

From the lectures held at the 19th conference of medical librarians and advisors, 25-26 June 1992, Székesfehérvár	
Péter LŐRINCZ: Development conception for a regional information infrastructure in Fejér County	276

Abstracts and reviews

MEDLIB-L: Newer topics of the electronic discussion list for medical librarians. (Tibor KOLTAY)	277
Dimitroff, Alexandra: Research in health sciences library and information science: a quantitative analysis. (Tibor KOLTAY)	280
Leatherbury, Maurice C. – Lyders, Richard A.: Trends in medical school library statistics in the 1980s. (Katalin KOVÁCS (D))	281
Edwards, Alice J., Meadows, Susan S., Yu-Wei Wang: The Beijing Medical Library. (Tibor KOLTAY)	283
Some question of ethics in libraries. (Tibor KOLTAY)	283

Book Reviews

Medicine / Bibliographical Section, Libraries, Books and Informations Division, The British Council. – London : The British Council, cop. 1992. (Judit FRESINGER-BODNÁR)	287
--	-----

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának hétköznapijai

GYARMATHY Zsigmondné
Megyei Kórház Orvosi Könyvtára
Nyíregyháza

Ma, a megváltozott finanszírozás világában nincsenek könnyű helyzetben a könyvtárak és nem csoda, hogy a könyvtárosszakma identitás-tudat-hiánnyal küzködik, ennek fő oka az, hogy a könyvtárak felügyeletét nem könyvtárosok látják el, és a „mindenek felett álló”, a pénzügyeket intéző szakemberek csak azt látják, hogy a könyvtár inkább pusztítja semhogy gyarapítaná azt a pénzt, amit ők keservesen szereztek meg. A helyzet orvoslására egyetlen módszer látszik eredményesnek: a vezetők folyamatos meggyőzése.

Általában a könyvtárról az tudott, hogy könyvek vannak benne, vezetőinket arról kell meggyőzni, ami azon túl van még benne. Mi van még benne? – TUDÁS, a tudás pedig HATALOM, és ezt a hatalmat használni tudni kell.

Jól jön, ha a nem könyvtáros vezető könyvtárhasználó. A mi könyvtárunk abban a szerencsés helyzetben van, hogy felettese könyvtárhasználó és túllát a pénzügyi korlátokon. Gazdasági szerveink sem követeltek visszalépést, igaz, hogy lehetőségeik az idők folyamán rosszabbodtak.

Az 1990-ben biztosított költségvetés 4.331.000 Ft volt. 1991-ben könyvtárunknak nem volt költségvetése, a társadalombiztosítás nem finanszírozta a könyvtár fenntartását. A kórház vállalta a könyvtár eltartását. Érdekes helyzet alakult ki, a könyvtár régi megszokott életét élte, vásároltunk ugyanúgy mint régen, de nem volt elszámolás, nem volt gátló keretösszeg, és a vezetőség becsületbeli kötelességének tartotta a könyvtár működtetését, szintentartását. Így alakulhatott ki, hogy 1991-ben 5.500.000 Ft-ot költöttünk. 1992-ben megváltozott a helyzet, költségvetései rendelkezünk, és a megállapított összeg 5.100.000 Ft. lett, amiből a régi szintet már nem tudjuk tartani, mivel az árak – főleg szakfolyóiratok vonatkozásában 20-30%-os emelkedést mutatnak.

Az állomány gyarapodása

Orvosi Szakkönyvek

1990. évben (vásárlás) 383 kötet 527.778 Ft.

1991. évben (vásárlás) 397 kötet 818.689 Ft.

A hasonló kötetszámmért majdnem dupla árat kellett fizetnünk.

(1980-ban ezért az összegért majd négyszer több könyvet vehettünk volna. 419 kötet könyvért akkor 147.972 Ft-ot fizettünk.)

Az 1990. és az 1991. évi gyarapodás szak és nyelv szerinti megoszlását az 1. sz., a folyóiratok gyarapodását a 2. sz. táblázat mutatja.

Az egyéb dokumentumok feldolgozása terén vannak hiányosságaink, mivel azok feldolgozását számítógéppel kezdtük el, de menetközben programhiba jött elő és ennek megoldása gondot okoz, sajnos még most sem állunk úgy, hogy ezt a munkafázist minden gond nélkül tudnánk végezni. Az egyéb dokumentumok gyarapodása nálunk elég magas: egy évben kb. 200-300 darabot tesz ki.

Szakkönyvek és szakfolyóiratok beszerzése

Ha szakkönyvtárunk könyv- és folyóirat-rendelését megnézzük, azt tapasztaljuk, hogy fordított arányban változik a pénz és a darabszám, ahogyan nő a forint összeg, úgy csökken a darabszám és ez sajnos minden évben tapasztalható, nincs megállás, míg 1980-ban 272 db. folyóiratot tudtunk rendelni 5-600.000 Ft-ért, addig 1993-ben már csak 123 db. külföldi kurrens folyóiratunk lesz, és ennek az átutalt előlegösszege 3.856.875 Ft., a végszámla pedig 4.300.000 Ft-ot tesz majd ki, tehát a folyóirat-rendelés gyakorlatilag elviszi a költségvetésben biztosított összeg nagyobb részét, és hol marad akkor a szakkönyv-rendelés, az egyéb vásárlás, a szintentartás biztosítása. Az integrált intézetben a szakkönyvtár látja el az összes osztályt és a megye egészségügyi dolgozóit szakkönyvekkel, szakfolyóiratokkal. 1991-92. évben ez az igény még megnőtt, mivel az induló Egészségügyi Főiskola (a DOTE kihelyezett kara) is a mi könyvtárunkat veszi igénybe. Már kezdik kialakítani szakkönyvtárukat, de még ahhoz hosszú idő szükséges, hogy a hallgatók igényeit olyan szinten tudják kielégíteni, ahogyan az szükséges lenne.

Az egyes osztályok igényváltozását nem tudjuk követni az említettek miatt, de az is eredmény, hogy a meglévő folyóiratokat nem kell lemondani. 1993-ra minden folyóiratot megtartottunk, sőt még három új rendelést is engedélyeztek. Bizonyos változásokat végre kellett hajtani, kevésbé használt lapokat lemondtunk és helyettük nagyobb érdeklődésre számot tartókat rendeltünk meg. (A folyóiratcserék nem egy évben, hanem folyamatosan, a tudományos igények megváltozásával történtek.)

Mindezek mellett elmondhatjuk, hogy kurrens periodika-állományunk azért megfelel az alközponti feladatok ellátásához. Minden szakma megtalálja a gyógyításhoz, megelőzéshez szükséges magas színvonalú folyóiratokat. Sőt, egyes osztályok a kutatás szintjén is el vannak látva, pl: szövettan, onkológia, laboratórium, ideg-elme osztály, sebészet. A hiányzó periodikákat – jó könyvtárosi kapcsolatainkat kihasználva folyamatos kölcsönzés és könyvtárközi kölcsönzés útján biztosítjuk.

Olvasószolgálat, tájékoztatás

Egy mai korszerű könyvtár üzemeltetése már nem kis feladat, s a tudományos ismeretek is annyira megnövekedtek, hogy nincs az a tudós, akit polihisztorként lehetne egy könyvtárban foglalkoztatni. Különböző tudományágak tudósai inkább professzorként, mint könyvtárosként dolgoznak. A könyvtárosi hivatás magaslatán viszont mindent el kell követni, hogy a „tudósi kérdést” a könyvtáros a maga tudásával megfejtse és arra minden körülmények között válaszolni tudjon a szolgáltatás lehetőségének nyelven. Az olvasót segíteni kell mindenképpen a legjobban elérhető információval, függetlenül attól, hogy az papíron, képernyőn, mikrofilmen, telefonon, vagy adatbázisban áll rendelkezésre.

Meglepett az az információ, hogy az Egyesült Államok Közművelődési és felsőoktatási könyvtárakban végzett felmérések komoly hiányosságokat mutattak a szolgáltatások területén: a kérdéseknek csak az 55%-át válaszolják meg.

Ennek az ismeretnek a birtokában a sokszor hangoztatott nehézségek ellenére is megállapítható, hogy az orvosi hálózat könyvtárai mindig a kérő igényeit veszik figyelembe és mindent elkövetnek pontos, releváns adatok szolgáltatásáért.

Az olvasószolgálaton belül a statisztika vezetését a könyvtárosok általában afféle szükséges rossznak tartják, ami semmire sem jó, de ha mélyebben elgondolkodunk a számok világa érdekes dolgokat hoz felszínre.

Vizsgáljuk meg az alábbi kölcsönzési statisztikát, amely az 1990. és 1991 év kölcsönzési mutatóit foglalja magába.

<i>Kölcsönzési forgalom</i>	1990	1991
1. Beiratkozott olvasók száma:	683 fő	744 fő
- orvos	378	390
- szakdolgozó	141	94
- egyéb diplomás	83	104
- tanuló	57	136
- egyéb	24	20
2. Kölcsönzők száma:	6855 fő	4508 fő
3. Kölcsönzött dokumentumok:		
- kivitt	18 988 db.	13 981 db.
- helyben	6 230 db.	11 394 db.

1991. évben az olvasók száma emelkedett, de a kölcsönzött dokumentumok száma csökkent. Ez azért van, mert megemelkedett az egyszeri kölcsönzők száma, akik általában tanulók és akkor jönnek a könyvtárba, amikor célzott feladatot kapnak, amit még a helyben olvasás számának emelkedése is bizonyít.

A kölcsönzött dokumentumok számának csökkenését abban látom, hogy orvosaink elfoglaltsága többrétű lett, és még abban, hogy a magyar folyóiratok példányszámát is csökkenteni kellett.

Könyvtárunk szolgáltatásai

- helyben olvasás
- referenz
- kölcsönzés
- könyvtárközi kölcsönzés

- irodalomkutatás
- témafigyelés
- tartalomjegyzék-másolat készítése
- reprográfiai szolgáltatás
- A Medinfo szolgáltatásainak közvetítése

A helyben olvasás lehetőségei javultak nálunk: egy új helyiség kialakításával az olvasót nem zavarjuk különböző munkafázisok ott végzésével, csak egy dolgozó tartózkodik a helyiségben, aki a szolgáltatásokat végzi.

A kölcsönzésnél arra ügyeltünk, hogy az adminisztráció gyorsaságát növeljük. A tapasztalat azt mutatta, hogy a könyvtárat igénybe vevő orvos kevés idejét nem szívesen tölti azzal, hogy a dokumentumok regisztrálását végigvárja, ha kiválasztotta a szükséges anyagot, már menni is akar. A könyvtárnak pedig biztosítania kell a dokumentumok nyilván tartását (egy személynél milyen dokumentum van, egy bizonyos dokumentum kinél van) ezért bevezettük, úgy a könyveknél, mint a folyóiratoknál a két kartonos kölcsönzési rendszert, ami lényegesen meggyorsította az adminisztrációs munkát.

A könyvtárközi kölcsönzés a dokumentumellátás szempontjából alapvetően fontos kérdései:

- hol található a dokumentum,
- hogyan kérheti és kaphatja meg az igénylő,
- hogyan küldik meg azt részére (eredetiben, másolatban),
- kell-e érte fizetni, ha igen hogyan és mennyit, a könyvtár fizeti-e vagy a kérő,
- vannak-e jogi akadályai a másolásnak

Ezek olyan mindennapi kérdésekké váltak már, hogy a könyvtárosok nem is foglalkoznak vele, csak rutinszerűen kitöltik a formanyomtatványokat és elindul a kérés a megszokott útján. Az állomány védelmének érdekében általában a másolatban való küldés terjedt el, külföldi doku-

mentumok esetében is. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kapott dokumentumok között elég magas a külföldről származók száma, ami a külföldi könyvtárak segítőkézségét bizonyítja.

Mindig probléma volt a fizetség kérdése, ami már zsebbevágó. Mi olvasóinkkal nem fizettetünk meg semmit, mert nem akarjuk azt, hogy aki tanul, olvas, tudományos munkát végez, az „büntető összeget” fizessen, azért mert többet, másként dolgozik, szemben azzal, aki be sem teszi a lábát a könyvtárba, mert sajnos ilyen is van.

A könyvtárközi kölcsönzésről szóló 19/1981.(XII.8.) MM. számú rendelet 10.par./1/ bek. szerint – „könyvtárközi kölcsönzés során a könyvtári anyag szállításával felmerülő költséget a küldő könyvtár viseli”. Ezt az „én adok, segítek” gesztust könyvtáraink már régen elfelejtették, bár én még emlékszem rá, hogy valamikor így volt. Mi sokáig követtük a rendelkezésben írottakat, de más könyvtárak gyakorlatából kiindulva már mi is postaköltséget számítunk fel. (Nem szabad elfelejtkeznünk a pénzügyi emberek mindent látó szemeiről, és a számlák is magukért beszélnek.)

A könyvtárközi kölcsönzés azokra a könyvtárakra ró nagy gondot (feltételezett költséget) melyeknek az állománya kielégítő és sok érés érkezik hozzájuk, tehát van magyarázata annak, hogy a rendelet ezen paragrafusát nem tudják betartani. Nyugati könyvtárak gyakorlata, hogy a másolási díjat és a postaköltséget fizettetik, mivel a könyvtárközi kölcsönzés mind nagyobb terhet ró a szolgáltató könyvtárakra.

A dokumentumellátás szempontjából problémát okozhat a szerzői jogdíj kérdése is, amiről a mi könyvtáraink bölcsen hallgatnak mondván – „nem az egész kell, csak a mű egy töredéke” – aztán holnap a másik töredéke. Külföldi kiadók, szerzők komoly vitákat kezdeményeznek a könyvtárakkal a sokszorosítás miatt, mivel gazdasági és morális érdekeik aláásását látják abban, hogy a könyvtárak széles körben teszik hozzáférhetővé kiadványaikat, szerzeményeiket.

Nálunk is előfordult már ilyen kérés, de mérlegelés tárgyát kell hogy képezze ez a vállalkozás, igaz, hogy hasznot húzhat a könyvtár is – beköltetjük, nálunk marad a dokumentum -- de a kérés nem teljesítésével a jogdíj megvédését nem tudjuk biztosítani, mert elmegy az olvasó bér-másolóhoz és a dokumentumot megszerzi, csak más úton.

<i>Könyvtárközi kölcsönzés</i>	1990	1991
<i>Küldött dokumentumok:</i>	155	232
- eredetiben	32	37
- másolatban	123	155
- teljesítetlen	-	40
Külföldre küldött nem volt.		
<i>Kapott dokumentumok: Belföldről</i>	654	367
- eredetiben	65	58
- másolatban	477	268
- teljesítetlen	22	33
<i>Kapott dokumentumok: Külföldről</i>	90	8
- eredetiben	10	8
- másolatban	80	-

A könyvtárközi kölcsönzések úgy a küldött, mint a kapott vonatkozásában csökkenő tendenciát mutatnak a tíz éves adatokkal (400-500 db.) összehasonlítva. Valószínű, hogy a bibliográfiai adatok megszerzésének lehetőségei más irányba tolódtak el, a kutatók személyes kapcsolatainak kialakításával, számítógépes lehetőségek igénybevételével a kérések nem a könyvtárban csapódnak le. A könyvtárközi kölcsönzéseknél teljesen háttérbe szorultak a mikrofilmszolgáltatások, igaz, hogy ezt a dokumentumformát olvasóink soha nem szerették.

Folyamatos kölcsönzéssel próbáljuk pótolni azokat a folyóiratokat, amelyeket le kellett mondanunk és mi is így segítünk azokon a könyvtárakon (a megyében lévő tagkönyvtáraink), amelyeknek még rosszabb

a helyzetük és a lehetőségeik is nagyon korlátozottak. Eddigi tapasztalatunk azt mutatja, hogy a kurrens periodikák kihasználtsága emelkedett.

Sajátos helyzetben vagyunk, mert könyvtárunk részét képező Gerlei II. könyvtára 5 km. távolságra van tőlünk. A Gerlei II. 9 osztállyal működik amelyek között hasonló profilú is van, tehát folyóirat-igényük megegyezik. Biztosítanunk kell tehát, hogy ezeket az osztályokat is ellássuk az érdeklődésüknek megfelelő dokumentumokkal. Mivel 2-3 példányos beszerzést nem engedhetünk meg magunknak, marad a szállítás a két könyvtár között, ami mintegy 85 féle folyóiratot érint.

Csak olvasótermi használatra adjuk ki a folyóiratokat. Vidéki kórházaknak kéthetes kölcsönzési időt szabunk ki.

A folyamatos kölcsönzés adatai a következők:

Kapott: 5 könyvtártól 30 db. folyóirat

- DOTE	20
- Miskolc	7
- Kecskemét	1
- Zalaegerszeg	1
- Pécs	1

Küldött: 13 könyvtárba 41 db. folyóirat

- Kisvárdra	5
- Vásárosnamény	15
- Mátészalka	7
- Fehérgyarmat	4
- Sátoraljaújhely	1
- Jászberény	1
- Szolnok	2
- Eger	1
- Miskolc	1
- Debrecen (Bartók)	1
- DOTE	1
- Kecskemét	1
- Békéscsaba	1

Az irodalomkutatás terén – olvasóink szerteágazó munkájának következményeként – mind nagyobb feladat hárul könyvtárosainkra. A régi, csendes búvárkodó, az irodalmat magának kereső olvasó már a múltté. A szakmai túlterheltség nem engedi az önálló keresést, pedig annak mindig megvan az előnye, mert a kutató véletlenül is ráakadhat egy olyan témára, amelyet hasznosítani tud. Marad a keretek közé zárt téma meghatározás, a keresés pedig a könyvtárosé, aki a maga elképzelése szerint állítja össze a bibliográfiát. A manuális keresés nehézségei ismertek: időigényes, fárasztó, pontatlan. Retrospektív keresésnél azonban kénytelenek vagyunk ehhez a módszerhez fordulni míg a kurrens irodalmat számítógépes lehetőségeinket kihasználva keressük le. A Current Contents két szekciója a Life Sciences és a Clinical Practice nyomtatott és floppy formában áll rendelkezésünkre.

1990-ben 45 db. irodalomkutatást készítettünk 526 tétellel

1991-ben 48 db. irodalomkutatást készítettünk 661 tétellel.

A *témafigyeléssel* kapcsolatosan 1990-ben mindkét kórházra kiterjedő széles körű igényfelmérést készített könyvtárunk. Ennek eredménye lett 23 állandó téma figyelése, amit szintén a Current contents gépi lehetőségei tesznek elérhetővé.

Tartalomjegyzék másolatok készítését a felmérés szintjén 1990-ben kezdtük el.

Kiadványunk, a KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ (1989/1) keretében a kurrens hazai és külföldi folyóiratok jegyzékét kiadtuk. Olvasóink ebből kiválasztották azokat a folyóiratokat amelynek tartalomjegyzékére igényt tartanak. A folyóiratokat érkeztető kolléga a megjelölt folyóiratok tartalomjegyzékét névreszólóan elküldi a kérőnek. A visszajelzések nagyon pozitívak.

A *fordítás* esetében sok problémát okozó tényezővel állunk szemben. Az angol, német, orosz fordításra lehetőség volna, de a kórház nem tud fizetni, az egyéni fizetés pedig háttérbe szorult, a kutatók egyéni áldozatvállalásra már nem hajlandók. A kollégák munkaköri kötelelességei között nem szerepel a fordítás, állandó fordítót olyan összegért lehetne kapni, amelyet nem fizethetünk meg. Ennek ellenére 1990-ben 40 db. fordítás készítettünk 118 oldalon, 1991-ben 36 fordítás készült 104 oldal terjedelemben.

Referenz kérdések általában a könyvtár állományára vonatkozóan merülnek fel, de jellemzőek az általános műveltségre vonatkozó kérdések is.

1990-ben 128, 1991-ben 110 alkalommal nyújtottunk információt olvasóinknak. Adatkiegészítéssel 130, szakirodalom forrásainak vonatkozásában 98 alkalommal álltunk rendelkezésükre. A megye egész területére vonatkozó egészségügyi sajtófigyelésünkben 1190-ben 49, 1991-ben 55 cikk található.

1990-ben és 1991-ben egy-egy alkalommal fölőspéldányjegyzéket állítottunk össze, amelynek körözése eredményesnek bizonyult. 1990-ben 81 féle folyóiratot vettünk jegyzékre, 1991-ben pedig a könyvek selejtezéséből származó dokumentumokat saját dolgozóink között „könyvbörze” címén 50-10%-os kedvezménnyel értékesítettük.

Könyvtárunk állandó kiadványa a KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ, amelybe minden negyedévben az előző hónapokban megjelent könyveinket vesszük fel, év elején pedig a megyére vonatkozóan is a kurrens folyóiratjegyzéket közöljük. Sikeres vállalkozásban tartom a Könyvtári Tájékoztató 1991/2 sz. füzetét, amelyben a Gerlei szakkönyvtárnak a Medical Subject Headings elvei szerint kidolgozott tárgyszórendszere található. Legújabb munkánk, a Módszertani Levelek Bibliográfiája, mely a KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ 1992/3. számában jelent meg, jelentős úrt pótol, és orvosaink nagy örömmel fogadták, még akkor is, ha a teljességre törekvést nem tudtuk maradéktalanul megvalósítani.

Kiadványaink előállításánál sajnos a pénz hiánya gátló akadállyá kezd válni, így nem tudom hogy megkezdett sorozatunkat tudjuk-e a jövőben folytatni.

Reprográfiai szolgáltatásunk eddig még ingyenes volt. Mindkét kórházban a Soros Alapítvány jóvoltjából Rank Xerox típusú gépünk van.

A másolási igények emelkedő tendenciát mutatnak, hiszen a kurrens folyóiratok csökkenése, a folyamatos kölcsönzéssel és könyvtárközi kölcsönzéssel megszerzett folyóiratok másoltatásának lehetősége, mind azt mutatja, hogy a másolási oldalak szükségszerűen emelkednek, mivel ez az egyetlen lehetőség a dokumentumok végleges megszerzésére.

1990. évben 43.309 oldal 1991. évben 52.310 oldal fénymásolatot készítettünk.

Az OIK (Medinfo) szolgáltatásait maximálisan kihasználtuk. 1985-ben még majdnem minden témát megvettünk úgy a témafigyelés mint a gyorsátjékoztató területén, 32 db. microfiche hordozón lévő szakfolyóirat járt könyvtárunknak most egyetlen egyet sem mondhatunk magunkénak. Mint mindig, anyagi okokra kell hivatkozni, igaz, hogy olvasóink a visszanyújtás eredményét nem szívesen fogadták, a Pentakta gép nem a legjobb minőségű másolatot adta.

Jelenleg az OIK szolgáltatásaiból előfizetünk:

témafigyelő	1990. évben	31 db. Gerlei I.
	1991. évben	39 db. Gerlei I.
	1990. évben	13 db. Gerlei II.
	1991. évben	13 db. Gerlei II.
gyorsátjékoztató	1990. évben	35 db. Gerlei I.
	1991. évben	29 db. Gerlei I.
	1990. évben	11 db. Gerlei II.
	1991. évben	10 db. Gerlei II.

A szolgálat szót komolyan véve kis dolgokkal pl. könyvtárunk nyitvatartásával is igyekszünk olvasóinkat kielégíteni.

A teljes nyitvatartási idő alatt (8-16 óráig) mindenféle szolgáltatást biztosítunk. Szerdán és csütörtökön este 18 óráig, szombaton pedig 14 óráig van nyitva könyvtárunk.

A kölcsönzési fegyelem sajnos nagyon laza, de személyes tapasztalataim azt bizonyítják, hogy ez másoknál is előfordul. Az orvosok túlterheltsége oda vezet, hogy a kivitt dokumentumokat hosszú idő után és többszöri felszólításra hozzák vissza, ez folyóiratok vonatkozásában a kötetzeti munkát nagyon akadályozza.

Kutatóink előjegyzési rendszerben értesülnek a kért dokumentumok beérkezéséről.

Pár éve korlátoztuk a kivihető dokumentumok számát, és a fontos, nagyobb érdeklődésre számotartott könyvekből olvasótermi példányokat hagyunk benn. Sok fiatal orvos nem tud hozzájutni a főorvos szobájában lévő példányokhoz, így ezt is a könyvtárosnak kell elintéznie „diplomáciai úton”.

A zökkenőmentes kölcsönzési munkát akadályozza az osztályos alleltárban lévő állomány. Kurrens állományunk majdnem fele 39 osztályon, részlegnél van. Már régen nem tudjuk betartani az osztályos alleltárra vonatkozó elveket, vagyis hogy csak a legfontosabb kézikönyvek kerüljenek az osztályokra és bizony a helyszűke is kényszerítő hatású. Központilag jól felszerelt könyvtár, korszerű információ szerzési lehetőségekkel az álmunk, de ez álom is marad.

Könyvtárunkhoz mint megyei alközpontoz 4 tagkönyvtár tartozik. 1980-ban az OIK rendelkezése szerint a tagkönyvtárakat minősíteni kellett. Ahol nem tudtak megfelelni a tagkönyvtár követelményeinek, azokat a könyvtárakat könyvgyűjteménynek minősítették. Így lett a nagykállói Elme- és Ideggyógyintézet és a baktalórántházi Tüdőszanatórium orvosi könyvtárából könyvgyűjtemény.

Megmaradt Könyvtárak az alábbiak:

- Kisvárdá
- Mátészalka
- Fehérgyarmat
- Vásárosnamény

Nagyon féltő, hogy az anyagi és igazgató-változások veszélyeztetik a tagkönyvtárak helyzetét, szakképzetlen emberekre bízzák a könyvtár felügyeletét, mivel elképzelésük szerint „könyvet beírni” mindenki tud. A fentiek eredménye, hogy a könyvtárhoz szokott olvasók (sokan közülük a Megyei Kórház dolgozói voltak) továbbra is a mi szolgáltatásainkat veszik igénybe.

Mivel az új kollégák szakmai ismerete nem teljesen kielégítő, segítségnyújtásként két alkalommal szerveztünk, szakmai napot. Ezt a gyakorlatot szeretnénk megtartani.

Dolgos hétköznapijainkat mérlegelve, megelégedéssel nyugtázhatjuk, hogy 1990. és 1991. évben olyan munkák befejezésének örülhetünk amelyeket hosszú évekkel ezelőtt már meg kellett volna csinálni (tárgyszókatalógus, raktári jelzetelés). Ezen kívül elkészült sorozatkatalógusunk, készül az Orvostudomány Aktuális Problémái c. kiadvány analitikus feldolgozása.

Az idők szavát megértve, legfontosabb teendőnknek a számítógépes adatfelvitelt tekintjük. 1990. május 9-én indultunk el ezen az úton. Kórházunk rendelkezett egy MicroVAX 2000-es számítógéppel, amelyhez csak a csatlakozást kellett kiépíteni. A feldolgozáshoz az OIK által ajánlott MicroISIS programot választottuk márcsak a „közös nyelven beszéljük” elv alapján is.

Jelenleg a könyvek, bekötött folyóiratok, egyéb dokumentumok feldolgozásával foglalkozunk. Kiderült, hogy a meglévő rendszer nem bírja a könyvtár igényeit ezért lekapcsolták a könyvtárat és önálló rendszerben fogunk dolgozni.

Igéretet kaptunk egy 360 megabyte-os winchester beszerelésére és akkor megoldódnak azok a gondjaink, hogy a Current Contents egy éves anyaga egyszerre használható legyen. Ezeknek a feltételeknek a biztosításával szeretnénk elérni, hogy színvonalas bibliográfiákat tudjunk készíteni, az egyéni témafigyeléseket pedig a leggyorsabban tudjuk az olvasóink rendelkezésére bocsátani.

A fenti sorok egy könyvtáros gondolatait tükrözik, aki mindenkor a legfontosabb, az olvasó érdekeinek szemelőtt tartásával Benedek Marcell szavait követve cselekszik.

„A könyvtáros – tapasztalatom szerint – lelki orvos.
Igazi jó munkát csak az olvasói bizalom
elnyerésével végezhet, s a bizalmat megszerezni
nem könnyű dolog. az orvos előtt sem könnyen
tárulkoznak ki a betegek.”

Irodalom

1. DRAKE, David: Amikor a könyvtárvezető főnöke nem könyvtáros... = Am.Libr. 1990,21,2, 152-153 p.
2. BURKHARDT, D.C. Jesse: A kérések vizsgálata: melyek a legkevesettebb orvosi folyóiratok? = Libr.J. 1990.115,4, 59-60 p.
3. MATOUSOVÁ, Miroslava: Az információs szolgáltatások árazása. = Cesk. Inform. 1990,32,1, 5-8 p.
4. CARRIGAN, Dennis: A tudományos kommunikáció politikai gazdaságtana és az amerikai felsőoktatási rendszer. = J.Acad.Librariansh. 1990,15,6, 332-337 p.
5. CHRISTENSEN, John O. – BENSON, Larry: Egy egyetemi könyvtári referenzs szolgálat értékelése. = Coll. Res.Libr. 1989.50,4, 468-483 p.
6. COSTERS, L.: Fejlemények a könyvtárközi kölcsönzés terén Hollandiában. = Interlend.Doc.Supply. 1990,18,1, 8-11 p.
7. CORNISH, Graham P.: Új tendenciák és fejlődés a könyvtárközi kölcsönzésben és dokumentumellátásban. = Int.Forum Inf.Doc. 1989,14,4, 19-23 p.
8. FEJES Józsefné: Könyvtárközi kölcsönzési útmutató. Országos Széchényi Könyvtár, 1990. 11 p.

KÖNYVGYARAPODÁS

1990. évben 383 kötet 527.778 Ft.

1991. évben 397 kötet 818.689 Ft.

Szakok szerinti megoszlás

	1990	1991
1. Anatómia		
2. Élettan	18	2
3. Gyógyszertan	17	14
4. Mikrobiológia	3	6
Immunológia		
5. Kóréletan	4	1
Igazságügyi orvostan	-	1
6. Kórbonctan	-	-
7. Belgyógyászat	46	76
8. Sebészet	22	24
Aneszteziológia	3	-
9. Urológia	8	6
10. Szülészeti, nőgyógyászat	11	11
11. Gyermekgyógyászat	26	15
12. Ideg- és elmegyógyászat	21	53
pszichológia	44	
13. Fül-orr-gégegyógyászat	6	2
14. Szemészet	4	8
15. Bőrgyógyászat	5	4
16. Onkológia	12	18
17. Tuberkulózis	13	4
18. Stomatológia	4	2
19. Radiológia	19	23
20. Laboratórium	6	-
21. Fizikoterápia	12	10

22. Fertőzőbetegségek	5	1
23. Közegészségügy		
Egészségnevelés	13	14
Munkaegészségügy	4	-
24. Egészségügyi szervezés	5	15
25. Gyűjteményes munkák	-	32
Tudományos ülések		
Közlemények		
Évkönyvek		
26. Orvostörténet	8	7
27. Természettudomány	17	25
28. Szakdolgozatok	-	28
(nincs beszámolva, mert nem vétel volt)		
29. Lexikon, szótár	9	8
30. Könyvtárügy, dokument.	15	10
Nyelvkönyvek		
Könyvtártudomány		
Informatika		

Nyelvek szerinti megoszlás

Német	17	16
Angol	184	107
Magyar	182	274
Összesen:	383	397

FOLYÓIRATGYARAPODÁS

Kurrens orvosi szakfolyóiratok		
1990. évben	138 db.	2.128.581 Ft.
1991. évben	133 db.	3.072.881 Ft.
Bekötött orvosi szakfolyóiratok gyarapodása		
1990. évben	255 db.	
előfizetési érték		1.390.718 Ft.
kötetési érték		55.432 Ft.
1991. évben	244 db	
előfizetési érték		61.599 Ft.
Összállomány gyarapodása 1991. év végén		
Bekötött szakfolyóirat	7.816 db.	14.572.428 Ft.
Orvosi szakkönyvek	10.736 db.	6.109.047 Ft.
Egyéb dokumentumok	6.043	635.470 Ft.
Kötetési érték		625.952 Ft.
Összesen:	24.595 db	21.942.897 Ft

Daily Life of the Medical Library of the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Hospital

Ibolya GYARMATHY

Today, when institutions experience cut-backs in their financing daily, libraries are in a difficult position. It is no wonder that the profession suffers from an identity crisis, since the supervision of libraries is not provided by librarians, but by financial experts who view libraries as cost items. To overcome this situation, there appears to be only one way, namely to gradually convince the management about our legitimate needs.

The Medical Library of the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Hospital is in a fortunate position, because its supervisor is a library-user who can see past financial boundaries. Its budgetary organs did not demand cut-backs, even though their financial opportunities have been deteriorating. In spite of the problems, the operation of the library was maintained in 1991 and although the 1992 budget was secured the 20 to 30% increase in the price of the periodicals made it impossible to keep the same level of services as before. In 1991 the library had to pay almost double the previous price for the same number of books.

While in 1980 the library was able to subscribe to 272 different periodicals by 1993 they could not obtain more than 123 of the current foreign periodicals, moreover, this used up the majority of their budget.

Nevertheless, we can still say that all branches of the medical profession can find the high quality periodicals needed for healing and prevention. Indeed, certain departments are provided with research level materials, like the department of histology, oncology, laboratory, neurology and surgery.

In 1991 the number of library users increased, however, the number of items borrowed decreased. This can be explained by the increase in the number of one-time borrowers, mostly students, who only come to the library when are given a certain assignment. This is also supported by the fact that more people use the library for reading on the premises.

The decrease in the number of items borrowed is explained by the fact that the responsibilities of the hospital's physicians has become diverse and that the number of periodicals had to be reduced.

With the creation of a new reading room the conditions of work within the library have improved.

In the area of lending the speed of administration must be increased, since, according to experience, the physicians using the library are not expressly keen on waiting for the registration of the documents, once the materials needed have been selected, they want to leave as soon as possible.

Financial settlement of inter-library lending has always been problematic. The library does not make their readers pay for it because they do not want to charge people "penalties" just because they study, read or do some scientific research.

Based on figures of the past ten years inter-library lending and loan show a tendency of decline. It is likely that this is due to researchers establishing personal contacts and to the opportunities provided by computerization. In inter-library loans micro-film services have become minimal, though it's true that library users have never preferred this form of record-keeping.

On the other hand, libraries in the county try to substitute the periodicals whose subscription they have had to cancel with continuous borrowing. So far the figures show an increase in the utilization of current periodicals.

They are in a peculiar position, for a there is a branch of the hospital 5 kilometers away from them with 8 departments with somewhat overlapping profiles, therefore their demand for periodicals is identical with that of the main hospital. They must ensure that these departments are provided the documents in line with their interest. Since they cannot afford acquiring 2 or 3 copies of each periodical, almost 55 different periodicals are being exchanged between the two sites.

Because of the work-load of their readers, information retrieval is increasingly left for the librarians to do. The old-style silent browser, who searches for the relevant literature himself, and has the advantage of coming across useful materials by accident, as well, has become a memory of the past.

Two sections of Current Contents, Life Sciences and Clinical Practice are available on floppy disk to assist information retrieval. The supplementation of contents lists has started on the survey level in 1990.

English, German and Russian language translations could be available, however the hospital is unable to pay for them, and orders given by individuals are losing their importance, for researchers are not willing to make individual sacrifices any longer. Translation is not included in the job description of the staff, while permanent translators would be available at such a cost, that cannot be covered. In spite of all that translations have been made.

Reference questions are normally raised in respect of the library holdings, though they may also concern general knowledge.

Demand for copying shows an increasing trend. The library provides full services during opening hours. It is open until 6:00 PM on Wednesdays and Thursdays and until 2:00 PM on Saturdays.

Unfortunately, the borrowing discipline is quite loose. A few years ago the number of items that can be taken out at any one time was limited. It is important that reference copies of books in the focus of interest should be available in the library. Many young physicians are unable to access books in the head physician's office and that also remains to be settled by the librarian in a "diplomatic manner". Smooth lending operation is hindered by titles kept at the departments. Almost half of the current titles is distributed among 39 departments.

One of the most important tasks is thought to be the creation of a computerized database. It started in 1990 with the MicroISIS software. Presently books, bounded periodicals and other documents are being processed.

Bemutatkozás: Ózd Városi Önkormányzat Almási Balogh Pál Kórház Orvosi Szakkönyvtára

FEKETÉNÉ KONDÁS Mária

Ózd Városi Önkormányzat Almási Balogh Pál Kórház Orvosi
Szakkönyvtára, Ózd

Ózd egészségügyi ellátásának kezdete egybeesik a Vasgyár megalakulásával. A nehéz és balesetveszélyes munka szükségessé tette állandó seborvos jelenlétét, aki kéthetenként meglátogatta az üzem munkásait, s kezelte az üzem kispatikáját. 1882-ben az addig „betegszobaként” működő ellátóhelyet kórházzá nyilvánították. E hatszobás, gyógyszerárát és az orvosi lakást is magában foglaló kórházban a – a többnyire sebész beavatkozásokból, s azok kezdetleges utókezeléséből álló – gyógyító tevékenység a gyár munkásainak közvetlen hozzátartozóira is kiterjedt.

Az egészségügyi ellátás javítása érdekében a legnagyobb mértékű előrelépés 1949-ben, a dinamikus nehézipar-fejlesztés következtében történt, ugyanis ezidőtájt szűknek bizonyult a kórház a lakosság számának növekedése miatt.

További bővítések során került átadásra a 17 munkahelyes rendelőintézet. Folyamatos fejlesztések következtek: az üzemegészségügyi szolgálat külön orvosi rendelőt kapott az Ózdi Kohászati Üzemektől; a kórházban új szakrendelések kezdtek meg működésüket; ágy- és létszámfejlesztések, műszaki korszerűsítés.

Kórházunk 1989-ben vette fel dr. Almási Balogh Pál orvos tudós-akadémikus nevét, aki Kossuth és Széchenyi háziorvosa volt, s az Ózd Környéki kagybarca szülötte.

Az Almási Balogh Pál Kórház Orvosi Szakkönyvtára 1991. júliusáig a kórház gazdasági épületében működött. A helyiséget ekkor kápolnává alakították át; a könyvvállomány az intézmény rendezvénytermében kapott helyet.

A teendőket egy fő könyvtári munkatárs látja el napi 6 órai munkaidőben, középfokú könyvtárkezelői ismeretekkel.

A könyvtár *nyitvatartási ideje*: hétfő-péntek 7-13h. Kórházi rendezvények idején az olvasószolgálati munka a rendezvény jellegétől függően szünetel, vagy részlegesen üzemel (például tanfolyamok, előadások szüneteiben, vásárok alkalmával lehetőség van kölcsönzésre, előadások alatt helybenolvasásra). Az orvosi könyvek beszerzésére fordítható éves vásárlói keret az intézmény összes folyóirat- és könyvvásárlásra elkülönített pénzösszegéből 20 000 Ft. Ezen összeg fölötti orvosi könyvek vásárlását a dolgozók kérésének külön elbírálása után a kórház igazgatósága engedélyezi. Ha egy adott szakterületen csak nagyon régi könyv áll rendelkezésre, vagy egyáltalán nincs irodalom, az intézmény névadója által létesített, továbbképzési célokat is támogató alapítvány terhére is beszerezhető a kért mű.

Mivel a könyvvállomány zömét régi (kb. 1930-1970-es kiadású) orvosi, valamint újabb kiadású ismeretterjesztő szintű könyvek teszik ki, és külföldi szakfolyóiratok 1992-től nem járnak a könyvtárnak, kiemelten kell kezelni a *könyvtárközi kölcsönzést*. Ennek, valamint a más könyvtárhoz kért, fénymásolt irodalom költségei, illetve az irodalomkutatás szolgáltatási díja az olvasót terheli. A kórház fénymásoló készülékén előállított szakirodalmi másolatokat az intézmény dolgozói részére ingyenesen rendelkezésre bocsátja.

Az alábbi *külföldi szakfolyóiratokat* a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház Központi Orvosi Könyvtárától kölcsönözzük át:

American Journal Of Diseases Of Children, Archives Of Disease In Childhood, The Journal Of Pediatrics, Pediatrics

A könyvtárunknak előfizetett *magyar nyelvű orvosi folyóiratok*:

Alkoholológia, Aneszteziológia, és Intenzív Terápia, Fül-, Orr-, Gégyógyászat, Haematologia, Ideggyógyászati, Szemle, Lege Artis Medicinae, Magyar Onkológia, Pediáter, Magyar Reumatológia, Medicus Universalis, Mozgásterápia, Népegészségügy, Orvosi Hetilap, Orvoscépzés, Transzfúzió. A folyóiratok tárgyévi füzetek 1 hétre, a megelőző évfolyamok 2 hétre kölcsönözhetők.

Folyamatban van a tárgyszó-, leíró (szerző és cím szerinti) és raktári szakkatalógus szerkesztése; utóbbi az ETO szakrendjét követi. A katalóguscédulák írógéppel készülnek. Az olvasók által kölcsönzésre kiválasztott művek feldolgozásának és leírásának meg kell történnie még a ki-

kölcsönzés előtt, hogy az adatok pontos tükörképet mutassanak az új kölcsönzőkártyákon a kivitt műről. A kölcsönzőkártyák másolása után kerülnek a szóban forgó dokumentum cédulái a katalógusokba. A kölcsönzésre nem kért könyvek feldolgozása folyamatos. Külön olvasói kérésre állandó használatra is kölcsönözhető dokumentumok.

Az intézmény közgazdasági témájú kiadványainak nyilvántartását (az orvosi könyvektől elkülönítendő) a könyvtár 1992. márciusától brosuraleltárkönyvben vezeti.

A könyvtári tájékoztató munka megfelelő feldolgozás hiányában javításra szorul. A feldolgozás előrehaladásával és tervszerű állomány-alakítással a tájékoztatót magasabb szintre kell emelni, s ez remélhetőleg a – jelenleg alacsony – olvasói forgalom növekedését vonja majd maga után.

Introducing the Medical Library of the Pál Almási Balogh Municipal Hospital of the Ózd Local Government

Mária KONDÁS

The beginning of health services in Ózd date from the establishment of the Iron Works which required the permanent presence of a surgeon.

In 1882 the treatment centre which up to then had operated as a sickroom" was raised to the status of hospital. The biggest step forward in the improvement of health care was made in 1949 as a consequence of the dynamic development of heavy industry: around that time the hospital proved too small to cope with the growing population. In the course of further expansions a polyclinic was opened and this was followed by continuous expansions.

Up to July 1991 the medical library was housed in the hospital's administration building. The room was then converted into a chapel and the library was moved to the institute's function hall.

The library is handled by a librarian with secondary training, working 6 hours a day.

The purchase of books above the annual budget for acquisitions is authorized by the hospital management on the basis of special requests made by staff members. If the library has only a very old book in a given field or no literature at all, the work requested can also be purchased by the foundation set up by the person after whom the hospital is named and also serving further training purposes.

Since the bulk of the library's holdings consist of old medical books (published between around 1930 and 1970) and more recent general knowledge books, and since 1992 it has no subscriptions to foreign journals, great emphasis is placed on interlibrary borrowing.

A number of foreign journals are borrowed from the Central Medical Library of the Borsod-Abaúj-Zemplén County Hospital. A keywords and descriptive catalogue (by author and title), and a store catalogue based on the ETO are now being drawn up.

A fehérgyarmati Városi Kórház orvosi könyvtáráról

KERTI Sándorné
Városi Kórház-Rendelőintézet
Fehérgyarmat

Fehérgyarmat hazánk észak-keleti részén, Szabolcs-Szatmár megyében, a Szatmári-síkság nyugati, a Tiszaháttal határos részén fekszik, a Tisza, a Szamos, és a Túr folyók által bezárt háromszögben, közel a Szamos tiszai torkolatához. Város, melynek a környező települések között kiemelt szerepét történelmi múltja tanúsítja.

A Kórház-Rendelőintézeti egység 1963. október 1-jén nyitotta meg kapuit a város és vonzáskörzete fekvő- és járóbetegai számára.

Új osztályok létesültek, megnőtt az orvosok, asszisztensek száma, egyre sürgetőbbben jelentkezett az orvosi könyvtár megszervezésének szükségesszerűsége.

Sajnos, amikor a kórházat megtervezték, erre nem gondoltak és külön helyiséget nem biztosítottak a könyvtár számára. Mindezt felismerve, a kórház akkori vezetősége fáradhatatlan lelkesedéssel hozzákezdett a könyvtár létrehozásához.

Ideiglenesen egy kis helyiségben, szekrényekben helyezték el az osztályokról összegyűjtött szakkönyveket és néhány rendezetlen folyóiratot. Ez volt az első lépés ahhoz, hogy a mai jelentős állomány létrejöhessen. Az állománygyarapítás következtében mindinkább égetővé vált a könyvtár helyzete.

A kis helyiség, a szekrények szűfolsága, mindinkább megnehezítette az olvasók igényeinek kielégítését. A szülészeti osztályon lévő folyosórészből falaztak el a könyvtár számára egy helyiséget. Ezt bepolcozták, berendezték. A könyvtár egyetlen helyiségből áll, amelynek alapterülete 30,5 négyzetméter. A falakon körös-körül, a padlótól a mennyezetig érő nyitott polcok vannak. A berendezéshez tartozik még egy téglalap alakú asztal, 12 székkal, két-két fotel, két dohányzóasztal, egy íróasztal és egy írógép.

Az orvosi könyvtár a kórház hű tükre. Állományának gazdasága, vagy szegénysége, szolgáltatásainak széles vagy szűk köre a felhasználók igényeit tükrözi.

A könyvtár az intézet 1982-ben jóváhagyott Szervezeti Szabályzata szerint az igazgató főorvos közvetlen alárendeltségébe tartozik.

Korlátozottan nyilvános könyvtár, amelynek elsősorban fenntartója a Városi Kórház-Rendelőintézet orvosainak, egészségügyi dolgozóinak szakirodalmi érdeklődését kell kielégítenie, a magasabb szintű betegellátás érdekében. Ugyanakkor a város vonzáskörzetébe tartozó egészségügy alkalmazottai is igénybe veszik szolgáltatásainkat. Ezen felül az ország bármely könyvtárának rendelkezésére áll teljes állományával a könyvtárközi kölcsönzés és folyóiratkölcsönzés keretén belül.

Létszám: 1968. óta., jelenleg is egy főállású, szakképzett könyvtáros látja el a könyvtári teendőket.

A könyvtár állománya: 1991. december 31-i állapot szerint :

Könyvek 3705 db 726 826 Ft értékben

Folyóiratok: 3069 db 1 216 344 Ft értékben

Gyűjtőköre: főgyűjtőkör: a kórház osztályai által képviselt szakok
mellékgyűjtőkör: határterületek, vezetéstudomány, stb.

A magyar nyelvű szakkönyvek beszerzésénél eddig teljességre törekedtünk, az idegen nyelvű szakkönyvek beszerzésénél igény szerint jártunk el. Folyóirat-rendelésünket a nehéz gazdasági helyzet miatt koordináltuk alközpontunkkal a nyíregyházi „Jósa András” Kórház Gerlei könyvtárával – nagyon jó a kapcsolatunk, minden szakmai segítséget megkapunk. – Tőlük a folyóiratkörözést, folyamatos kölcsönzéssel megoldottuk. A tudományos igények az anyagi lehetőségek észszerű összehangolására, a szintentartás és lehetőség szerint a fejlődés biztosítására törekedtünk. A kórházvezetés szemléletének köszönhető, hogy az indokolt állománygyarapítás nem rekedt meg. Az áremelkedések miatt azonban a beszerzés egyre inkább komoly gondokat jelent.

Emiatt egyre nehezebb lesz tervszerűen fejleszteni az állományt. Ezt még nehezíti, hogy a költségvetési keret évek óta változatlan vagy ha emelkedett is, elhanyagolható mértékben.

A szakirodalmi ellátottság biztosítása a könyvtár és a fenntartó közös érdeke, hiszen új ismeretek nélkül elképzelhetetlen a jó munka, akár a mindennapi gyógyító munkáról, akár tudományos munkáról legyen szó. Feladataink megoldásában a legnagyobb segítséget a szaktanácsadó – aki jelenleg Dr. Kokas Anikó főorvosnő – valamint a kórház igazgató főorvosa adja.

Szolgáltatásaink:

- irodalomkutatás
- helyben olvasás
- könyvtárközi kölcsönzés
- bibliográfiák összeállítása
- felvilágosítás
- központi szolgáltatások közvetítése.

A könyvtáros és az olvasók között szoros együttműködés alakult ki. „Az egészségügyi intézményekben a fiatal orvos és a leendő kollégák szemléletének, a tudományos munkához való viszonyulásnak kialakításában elsősorban az osztályvezető a felelős. Ahogy az etikus magatartás, úgy a vezető ambíciója is előbb utóbb átragad a fiatal kollégára. Nem könnyű a helyes utat megtalálni, de ezt állandóan keresni kell, mert felelősek vagyunk az utánunk következő generációért.” (1)

Az állományalakítás terén az állománygyarapítással egyenrangú feladat az állományapasztás, könyvtárunk esetében is. Bár korábban több száz dokumentum kivonására került sor, még mindig sok a nagyrészt tartalmilag elavult könyv, ezért példányszámukat csökkenteni kell.

A helyiség gondok napjainkban igen jelentősek. A végleges megoldást, 1993-ban a kórház rekonstrukciója ígéri, amelynek eredményeként a könyvtár új helyiséget, raktárt kap majd.

Végül, de nem utolsósorban az alábbi idézettel fejezném be rövid ismertetőmet:

„Bizonyos, hogy az irodalom közvetítésében, az átadás mozzanataiban vannak különbségek és mások a lehetőségek a szakkönyvellátottság, a felszereltség, a gépesítés és a szakkönyvtárosok számát illetően.

A cél azonban egy és ugyanaz : a korszerű irodalom eljuttatása az orvoshoz, hogy a gyógyítás újabb és modernebb változatait megismerhesse és szaktudását az ember egészségének szolgálatába állíthassa.” (2)

Irodalom:

- (1) LUSZTIG Gábor: Az Orvostudományi Bizottságról, tudományos életünkről. Bács-Kiskun megyei Orvosok-Gyógyszerészek évkönyve 1980-81. Kecskemét, 1981. 29-38.
 - (2) BENDA Mária: Orvostudományi szakkönyvtárak tervezésének néhány kérdése különös tekintettel az egészségügyi intézmények integrációjára. Orvosi könyvtáros. 1977,17,2,221-251.
-

**The medical library of the Municipal Hospital in
Fehérgyarmat**

KERTI Klára

The Hospital-Polyclinic unit was opened on 1 October 1963 for in-patients and outpatients in the town and surrounding area.

Unfortunately, when the hospital was planned, no provision was made for a separate place to house the library. As a results, the books and a few unarranged journals collected from the departments were kept temporarily in cupboards in a small room.

Later, a part of the corridor in the obstetrics department was walled off, creating an area of 3.5 square metres for the library. A full-time, trained librarian is in charge of the library

The library's holdings amount to 3705 books and 3069 bound serials.

Because of the difficult economic situation, the journal subscriptions have been coordinated with, the Gerlei Library of the „András József” Hospital in Nyíregyháza.

The lack of space is now a major problem. The reconstruction of the hospital in 1993 is expected to provide a solution: the library will gain new quarters and a store.

A JATE Embertani tanszékének könyvtára

FARKAS L. Gyula
József Attila Tudományegyetem
Szeged

Bármely tudományág művelésénél egy könyvtárnak alapvető fontosságú szerepe van. Az egyes könyvtárak kiadványok gyűjtését illetve a könyvtári állomány nagyságát tekintve nagyon eltérőek lehetnek.

A Szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára a regényektől kezdve a speciális tudományágak folyóirataig sokféle önálló kiadványt, periodikát, folyóiratot gyűjt. Ez a könyvtár több százezer kötetből áll, de sem a tárolási lehetőség, sem az anyagi ellátottság nem teszi lehetővé, hogy a beszerzést tekintve az egyetem három karához tartozó tanszékek speciális igényét kielégítse. Ezért több évtizedes gyakorlat, hogy az egyes tanszékek érdeklődési területüknek megfelelően külön ún. szakkönyvtárakat létesítettek. Ezekben a könyvtárakban – az előbbiekből következően – számos olyan kiadvány van, melyek az egyetem központi könyvtárában nem találhatók meg.

A könyvtári állomány szakmai összetétele

A szegedi József Attila Tudományegyetem Embertani tanszéke 1940-ben alakult meg. A tanszék vezetői ugyancsak speciális érdeklődésű, bizonyos szakterületekhez tartozó kiadványok gyűjtését tűzték ki célul.

Az embertan, vagy antropológia a biológiai tudományok (növénytan, állattan, embertan) között különleges helyzetben van, mert vizsgálati tárgya – a kihalt és ma élő ember – nem csupán biológiai, hanem társadalmi lény is. Ebből adódik, hogy az antropológiához (vagy ahogy újabban nevezik, humánbiológiához) kapcsolódó szakkönyvtárban sem csupán az ember biológiai tulajdonságaival, vizsgálatával foglalkozó kiadványokat találunk, hanem olyanokat is, amelyek az ember társadalmi vonatkozásaival kapcsolatosak. Utóbbiak viszont közvetlenül, vagy közvetve összefüggnek az ember biológiai lényét leíró kiadványokkal.

Ezen túlmenően az antropológiai metodika ma már szorosan összefügg az alkalmazott matematikával, pontosabban a biometriával. Így az ilyen jellegű könyvek, cikkek is fontosak az antropológus számára.

Az antropológus az egészséges ember jellegeinek variációit tanulmányozza, de elkerülhetetlen, hogy ne vizsgálja a különböző régészeti korokból származó emberi csontmaradványok patológiás elváltozásait is. Ez az utóbbi évtizedekben különösen nagy fejlődésen átment tudományág, a palaeopatológia az antropológiának ma már elengedhetetlen érdeklődési területe. Így természetes, hogy ebbe a témakörbe sorolható kiadványok is érdeklik az antropológust.

Magyarországon kevés szakember foglalkozik antropológiával. Érdekes módon a kevés oktató-kutatóhely is specializálódott. Így a testnövekedés, konstitúció kérdéseivel elsősorban az ELTE Embertani tanszékének munkatársai foglalkoznak, míg a Természettudományi Múzeum (TTM) Embertani Tára és a JATE Embertani tanszékének munkatársai főként a korábbi évszázadok, évezredek emberi maradványait tanulmányozzák. Ez elsősorban azzal függ össze, hogy az utóbb említett két intézmény több ezer leletből álló gyűjteménnyel rendelkezik.

A könyvtári állomány megoszlása

A JATE Embertani tanszékének könyvtára öt fő egységből tevődik össze:

1. Önálló kiadványok.

Ide az előbbieken jelzett szélesebb értelemben vett témakörbe sorolható könyvek tartoznak.

Ilyenek az emberszármazástan, a történeti embertan, az etnikai embertan, a testnövekedés, a régészet, a történelem, a néprajz, az igazságügyi antropológia, a biometria stb. témakörébe tartozó könyvek, monográfiák, sorozatok, lexikonok, továbbá a nyelvkönyvek.

2. Szakfolyóiratok.

Ezek részben magyar, részben idegen nyelvűek. Vannak olyan folyóiratok, melyek alapvető fontosságúak s ezek beszerzése csaknem kötelező. Ilyenek: Homo, Anthropologischer Anzeiger, Zeitschrift für Morpho-

logie und Anthropologie, L'Anthropologie, Anthropolgie, American Journal of Physical Anthropolog, Anthropologiai Közlemények, Anthropologia Hungarica, Humanbiologia Budapestinensis stb.

3. Különnyomatok.

A különböző folyóiratokban megjelent cikkek különnyomatai sokszor nagyon fontosak lehetnek. Beszerzésük gyakorlatilag tanszék munkatársainak külföldi és belföldi személyes kapcsolatai révén lehetséges.

4. Bartucz Lajos hagyatéka.

A szegedi Embertani tanszék első vezető professzorának halála után a család a tanszéknek adományozott néhány száz könyvet, folyóiratot, különnyomatot. Ezek képezik ezt a hagyatéket.

5. A tanszéken oktatott hallgatók diplomamunkái, doktori értekezések.

A könyvtár állománya nem nagy. Az önálló kiadványok (könyvek, lexikonok, stb.) száma 3942 kötet, a folyóiratok és periodikák száma 1837 kötet. Ez egészül ki Bartucz Lajos hagyatékával (591 db), valamint 525 db különnyomattal és 172 db. szakdolgozattal, doktori értekezéssel.

A könyvtár gyarapítása

A JATE Embertani tanszékének megalapítója, Bartucz Lajos professzor különös gondot fordított arra, hogy a tanszéki könyvtárban ne csupán a kortárs irodalom, hanem lehetőleg az előzmény is megtalálható legyen.

A könyvtár alapját azok a kiadványok képeztek, melyeket a tanszék megalakulásakor Bartucz Lajos szerzett be.

A további gyarapodás elsősorban a tanszék költségvetési ellátmányából történt és történik részben ma is.

Közismert, hogy ez az összeg ma már gyakorlatilag egyetlen egyetemi tanszék könyv és folyóirat beszerzésére sem elegendő. Meg kellett tehát találni azokat a forrásokat, melyek ilyen célra fordíthatók.

Ennek megfelelően ma a következő lehetőségek állnak rendelkezésre:

1. Az előbbieken említett költségvetési keret, melyből főként a magyar nyelvű könyvek és a legszükségesebb folyóiratok beszerzése történik.
2. Másik forrást jelentenek a kutatási pályázatok (OTKA), melyekből elsősorban a konkrét kutatáshoz kapcsolódó és leginkább idegennyelvű, legszükségesebb könyvek beszerzésére nyílik korlátozott lehetőség.
3. Jelentősnek mondható a kiadványcseréből származó beszerzés is. A tanszék abban a szerencsés helyzetben van, hogy a JATE Természettudományi Kara által kiadott *Acta Biologica Szegediensis* főszerkesztője régebben hosszabb ideig, de jelenleg is az Embertani tanszék vezetője. Ebben a periodikában, amelynek 1992. évi 39. kötetének kiadása folyamatban van, gyakorlatilag minden kötetben jelenik meg néhány antropológiai tanulmány. Ezek teszik lehetővé olyan folyóiratok, periodikák beszerzését, melyek egyébként nem előfizethetők. De ilyen módon néhány nyugati, ún. devizás folyóirat térítésmentes beszerzésére is lehetőség nyílik.
4. Jelentősnek mondható az egyes oktatók különnyomat gyűjteménye is. Ezek tematikája természetesen szorosan kapcsolódik az illető oktató kutatási területéhez.

A könyvtár néhány különlegessége

A tanszék legrégibb könyve Paul Topinard antropológiai munkájának magyar nyelvű kiadása (*Az anthropológia kézi könyve*), melyet Pethő Gyula és Török Aurél fordítottak és 1881-ben, az első hazai antropológia tanszék s egyben a magyar antropológia megalapításának évében jelent meg.

A tanszéki könyvtárban néhány olyan folyóirat is megtalálható, melyeket még a múlt század végén alapítottak és időközben megszűntek, mint pl. *Az Archiv für Anthropologie*, a *Korrespondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte*, *A Természettudományi Közlöny*. Vannak olyan folyóiratok is, melyeket szintén még a múlt században alapítottak és első kötetüktől kezdve a mai

napig minden évfolyam megtalálható a könyvtárban. Példaként említhető a Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, vagy az Archaeológiai Értesítő.

Vannak olyan régi folyóiratok is, melyek ma már nem beszerezhetők. Ilyenek az Anthropologiai Füzetek vagy a Turán.

Nyilvántartás

A könyvtár állományának nyilvántartása az előbbiekben ismertetett kiadványféleségek szerint történik. Az önálló kiadványok, a folyóiratok, a periodikák, különnyomatok, valamint a hagyatéki anyag külön nyilvántartásban szerepel.

A nyilvántartás kartotékkal történik. Főként korábban a külföldi könyvek vásárlását az Egyetem Központi Könyvtára intézte s ezzel egyidejűleg elvégezték a szakkatalógus és számkatalógus készítését is.

Külön vannak tárolva a könyvek, a folyóiratok és a különnyomatok kartonjai alfabetikus sorrendben szerzők és a könyvtári anyag leltári száma szerint. Mindezek alapján könnyen és gyorsan lehet tájékozódni a rendelkezésre álló kiadványokról-

A könyvtár folyóiratait és periodikáit az érdeklődő a nagyobb katalógusokban megtalálhatja.

A könyvtár kezelését a tanszék ügyintézője végzi.

Kölcsönzés, olvasószolgálat

Folyóiratokat általában nem kölcsönzünk. A könyvek kölcsönzése az Egyetemi Könyvtáron keresztül könyvtárközi kölcsönzés keretében lehetséges. Esetenként nem nagy terjedelmű közleményeket, könyvfejezeteket a tanszék fénymásolója révén térítés ellenében az érdeklődők rendelkezésére tudunk bocsátani.

Az előbbiek alapján sokszor előfordul, hogy orvosi intézmények megkeresnek bennünket egy-egy folyóiratban megjelent közlemény, vagy speciális tartalmú könyv kölcsönzése, fénymásolatban való megküldése érdekében.

A tanszéken külön olvasóterem nincsen, így az irodalom tanulmányozására helyben nincs lehetőség.

Tárolás

A könyvtár állománya egy 5x5 méteres szobában, fémvázak könyvtári polcokon van elhelyezve. Az elhelyezés ideálisnak mondható, mivel a gyarapodásra is van lehetőség.

Az aránylag kevés anyagi ellátottság ellenére is a leggyakrabban használt folyóiratok köteteinek bekötése folyamatosan történik s ezáltal az állagmegóvás biztosítva van.

Library of the Department of Anthropology of the Áttila József University

Gyula FARKAS L.

The Department of Anthropology of the Áttila József University in Szeged was set up in 1940. Anthropology occupies a special place among the biological sciences (Botany, zoology, anthropology) because its subject – extinct and presentday man – is not only a biological but also a social being. It follows from this that in a specialized library related to anthropology (or to human biology as it is now called) we find not only publications dealing with the biological characteristics of man and their study but also others concerning the social aspects of man. The latter, however, are directly or indirectly related to the publications describing man's biological being.

In addition, anthropological methodology is now closely related to applied mathematics, more precisely, to biometrics, so that books and articles on this subject are also important for the anthropologist.

The anthropologist studies variations in the characteristics of the healthy individual, but it is also important for him to examine the pathological changes in the human skeletal remains from different archaeological periods. This discipline, palaeopathology has undergone major development in recent decades and is now an important field of anthropology. The anthropologist is therefore naturally interested in publications that can be classified in this subject too.

There are only a few specialists in Hungary dealing with anthropology and few teaching and research centres specialize in the field. It is principally fellows of the Department of Anthropology of the Loránd Eötvös University in Budapest who deal with questions of body growth and constitution, while staff of the Anthropology Collection of the Museum of Natural Sciences and fellows of the Department of Anthropology of the Szeged University study human remains from past centuries and millennia.

The library of the Department of Anthropology in Szeged consists of five main units:

Books and monographs on the subjects of human genealogy, historical anthropology, ethnical anthropology, body growth, archaeology, history, ethnography, forensic anthropology, biometrics, etc., serials, lexicons, and also language textbooks; specialized journals; reprints;

the legacy of Lajos Bartucz, first professor of the chair of anthropology in Szeged, consisting of a few hundred books, journals and reprints;

the diploma theses and doctoral dissertations of students taught in the department.

The holdings of the library are not large. The books amount to 3942 volumes, the journals and periodicals to 1837 volumes. In addition there is the legacy of Lajos Bartucz (591 items), 525 reprints and 172 theses and doctoral dissertations.

The department's oldest book was published in 1881. The library also has a few journals which were established at the end of the last century and have since ceased to appear.

Vélemények

Marton János korábban megjelent (Gondolatok a könyvtárban. A Magyar Tudományos Akadémiai Könyvtárának Közleményei. 30.köt., Budapest, 1992.,181-187.) írását a folyóirat-ellátással kapcsolatos vitafórumunkat kiegészítendő közöljük. Ez a cikk nem a szorosan vett orvosi-egyeszségügyi szakfolyóiratokkal és könyvtárakkal foglalkozik, de (sokszor provokáló) megállapításain az orvosi könyvtárosoknak is érdemes elgondolkozniuk. (A Szerk.)

Tudósok tudása: természettudományi információellátás Magyarországon

MARTON János

Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Központja
Szeged

Magyarországon a tudományos fokozattal rendelkező aktív tudósok 27 százaléka természettudományi kutatóhelyen dolgozik. Ha figyelembe vesszük, hogy az alkalmazott tudományi kutatóhelyeken is sok természettudományi témát művelnek, akkor a részarány nyugodtan mondható egyharmadosnak. E jelentős, 2000 fölötti létszámú tudósgárda a világ legnagyobb és legdrágább szakirodalmát használja. Itt a legélénkebb ugyanis a cikktermelés, itt vannak a legdrágább folyóiratok. (1) Ez azért van, mert a természettudományi témák nagy többsége tisztán alapkutatás jellegű, így a kutatók számára abszolút információhordozók a tudományos folyóiratok. Gyakorlatilag minden fontos eredmény ezekben jelenik meg. Az eredményes természettudományi kutatás tehát folyóiratokkal kellően ellátott könyvtárak nélkül elképzelhetetlen. A természettudományok minden valamirevaló folyóirata ún. „pénzes” folyóirat, amely cserébe nem kapható, csak előfizetésre. Valószínűleg nincs olyan szakterület, amelynek bármely témáját egymillió forint alatti összegből el lehetne látni folyóiratokkal, a többség azonban a jó néhány milliós tartományba esik.

A természettudományi folyóiratokat nemcsak a természettudósok használják, hanem az alkalmazott tudományok művelői is, gondoljunk csak az orvostudományra vagy a vegyiparra.

A természettudományok nagy és drága szakirodalmának mindazonáltal nincs országos könyvtára, még a részterületeket tekintve sem. Ez annál is visszatetszőbb, mert a pártállam, nyilván nem is annyira tudománypolitikai megfontolásból, mint a centralizáció jegyében számos országos könyvtárat hozott létre (műszaki, orvos, agrár stb.) a már úgysis meglevő szakegyetemek központi könyvtárai mellett.

A természettudományi kutatások elsősorban a tudományegyetemen és az Akadémia intézeteiben folynak. A tudományegyetemek központi könyvtárai azonban kivétel nélkül „bölcész” könyvtárak, természettudományi folyóirat csak elvétve van bennük. Ugyanez mondható el az Akadémia Könyvtáráról is, ha nem is ennyire szélsőségesen. Az Akadémia természettudományi kutatóintézetei közül egyik-másik tekintélyes nagyságú, annyira azonban egyik sem, hogy diszciplinája folyóiratainak általában való beszerzésére gondolhasson, örülnek, ha szűk tematikai orientációjuknak meg tudnak felelni. Röviden: egyetlen természettudományi diszciplinának sincs összefüggő, egységes, koncepciózus válogatás alapján kialakított gyűjteménye.

A magyar alaptudományi kutatások sohasem bővelkednek anyagiakban, ráadásul biztosan mondhatjuk, hogy a nyolcvanas évek nagy visszaesését legjobban e szakterületek sínylették meg, ezen belül is a könyvtárak. (1) (2) Az 1982-es „nagy revízió”, a tudományos folyóiratelőfizetések központi visszavonása ugyancsak a természettudományi folyóiratokat sújtotta legerősebben (3) (4) (5)

Milyen a magyar természettudományi kutatások információs helyzete?

A tudomány művelése információellátási szempontból koncentrációt kíván. Gondoljuk csak meg? bármely téma eredményes műveléséhez az egész releváns szakirodalomra kell támaszkodni. Emberben, műszerben, laborban, költségben lehet korlátozni az erőket, információban azonban semmi esetre sem. Ugyanez az információs (folyóirat) háttér kell egy témához akkor is, ha ketten művelik, akkor is, ha kétszázan. A magyar

természettudományi kutatások túlnyomó része a tudományegyetemek kis, néhány kutatót foglalkoztató tanszékein folyik, ill. az alkalmazott tudományok egyetemeinek és intézeteinek még apróbb kutatócsoportjaiban. Ezek információs helyzete elképesztő. Valamilyen gyűjtemény szinte mindenütt van, de hogy milyen és milyen körülmények közt működő, arról jobb nem beszélni. Az általános szegénységet a koncepciótlan beszerzés káosza fokozza. Bemutatunk néhány számot a fejetlenség illusztrálására.

Az 1979-1986 közt **megszűnt**, ill. újonnan keletkezett állományok

	Megszűnt	Ebből egy folyóíratos	Keletkezett	Ebből egy folyóíratos
Biokémia	18	15	29	18
Gyógyszertan	19	16	25	18
Neurobiológia	15	11	29	22

Az 1979-1986 közt keletkezett 83 „szakállományból” mindössze hétbe került 5 vagy több folyóirat egy-egy diszciplínából, az egyfolyóíratos „gyűjtemények” százalékaránya 74 százalék e könyvtárak közt. Ugyanakkor csaknem ugyanannyi, ugyanilyen felszereltségű szakirodalmi „bázis” meg is szűnt ezen idő alatt. Milyen tájékozódást nyújthattak ezek? Milyen tájékozódást szolgáltak ezek? Milyen tudományt lehetett művelni rájuk támaszkodva? Milyen koncepciók alapján szüntették meg ill. hozták létre őket? A helyzet nyilván nemcsak három kis diszciplínára jellemző. Országosan sok százra tehető az ilyen esetek száma, csupán a vizsgált hét évre nézve. Hány lehetett negyven év alatt? Hogy keletkeztek a döntések? Kiké a felelősség? Biztos, hogy nem a könyvtárosoké. A nem önálló tudományos könyvtárak folyóiratbeszerzését ugyanis dilettánsok irányítják. Hatalmi státusz, hatalmi harcok fordulók, presztizs szempontok, „prakticista megfontolások”, tehetetlenkedés, tudománypolitikai adok-kapok nyomta és nyornja el a kevés jószándékú igyekezetet. Objektív vizsgálatok helyett egyéni ötletek, érdektelen bizottságok és megfellebezhetetlen vezetői önkény dönt az előfizetésekről a szorongató anyagiak terhére megsokszorozva. A beszerzés elvadulásának alapja az, hogy egyet-

ahol rossz a könyvtár, ott különben sem szárnyal valami magasan a kutatói eredményesség. Ráadásul, ha elveszünk, egy idő múlva megszűnik az érdeklődés a mégoly nélkülözhetetlen folyóirat iránt is, ami a nyirbálókát „igazolja”. A tudományos teljesítmények számonkérésének évtizedeken át való mellőzése, ill. más „érdemekkel” való helyettesítése a „hármas követelmény” jegyében kontraszelekciót hozott a káderek terén, ez pedig nyomort a könyvtárakra.

Vajon elértük-e már a mélypontot? Mi várható a jövőtől?

Rózsa György legutóbbi cikkében (6) éppen arról adott hírt, hogy a Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Bizottság 1990. decemberi konferenciáján azt állapították meg, hogy a kelet-európai országok tudományára leselkedő veszélyek közül a legnagyobb az információellátást fenyegeti, konkrétan a könyv- és folyóiratellátást, azáltal, hogy az állam kivonul, leépíti mégoly szerény támogatását is, amit azonban nem vesz át az embrionális piacgazdaság, különösen, mivel az alap kutatások finanszírozásához közvetlen érdeke nem is fűződik.

Míg azonban a társadalomtudományok iránti igény számos területen fellendül, megerősödik, a természettudományokról ez korántsem mondható el. Az okkultizmus, a babona olyan özöne támadt fel sajtónkban és könyvkiadásunkban, hogy teljesen elvész benne a tudósok, sőt a józan ész hangja.

A természettudományi szakirodalom megmentéséhez tehát állami beavatkozásra van szükség, mégpedig sürgősen. A kis természettudományi könyvtárak fenntartói még ha szívükön viselik is szakirodalmi ellátásuk ügyét, szinte lehetetlenek. Mivel nem nézhetnek „felfelé”, nagyobb, egyensúlyban lévő könyvtárakra, kénytelenek önellátásra berendezkedni. Amire szükségük van, maguknak kell, kellene megvenni, mert senkire, semmilyen állományra, semmilyen folyóiraatra nem számíthatnak biztosan. Nemcsak a meglétre, a hozzáférésre sem. A könyvtárközi kölcsönzés honi fertőjében a máshonnan, más könyvtárból való cikkbeszerzés szerencsejáték szinten folyik (7) A lelőhelyjegyzékek hibásak és elavultak, a könyvtárak szét vannak hordva, professzori fiókok mélyén lapulnak, laboratóriumi zugokban porosodnak, jószerivel az ott dolgozók se férnek hozzá, nemhogy a levélben érdeklődők. A könyvtárak többségében nincs

könyvtáros szakember, többnyire a főnök titkárnőjére sózzák a „gondoskodást”. Katalógus nincs, elhelyezési rend nincs, semmi sincs. A könyvtári megbízottaknak nem érdeke a szolgáltatás, még a saját igények beszerzése sem, hát még az idegen kérőké. Dívik a kérések elfektetése, a beszerzési nehézségekre való hivatkozás. Több egyetemen központosították a könyvtárközi kölcsönzést a kérő tanszéknek a központi könyvtár illetékes részlegéhez kell fordulni a beszerzés eszközléseért folyamodva. Ezek többnyire egy másik központi könyvtárt keresnek meg, ahonnan ismét egy tanszékre megy a kérés, majd ugyanígy visszafelé - ha megvan a kért mű. Ha nincs, minden újra kezdődik, fokozatról fokozatra. Elképesztő bürokrácia, tehetetlenkedés folyik szolgáltatás helyett.

Mit lehet tenni ilyen körülmények közt? Meg kell venni azt a pár folyóiratot, amely mulhatatlanul szükséges a szakma legismertebbjei közül. Ez a kényszer a nyomorszintű szegénység mellett is óriási pazarlást rejt. A vezető folyóiratok több tucatnyi mennyiségben is járnak, míg a széles középmezőnyben hatalmas foghíjak tátonganak. A legnagyobb előfizetéseket azonban nem a vezető nemzetközi folyóiratok érik el, hanem ki tudja miért olyan orosz és német folyóiratok, amelyeket a kiadó országokban is inkább csak írnak, semmint olvasnak. (2) Ennyit a beszerzési koncepciókról.

Mivel a természettudományi szakirodalmi ellátás országos gond, megoldása is csak országos szinten képzelhető el. Ha valahol, hát itt van szükség a koncepciózus, egészenben gondolkodó, általános szempontokat szem előtt tartó irányításra, szervezésre. A vezetésnek megvannak, meg is voltak a felső szintjei, minisztériumok, Akadémia, Tudománypolitika Bizottság, amelyeknek törődni kellett volna ezen országos horderejű dolgokkal, ám az ügyet sohasem karolták fel, a figyelmeztetések, panaszok falra hányt borsóként peregték le róluk. Még a helyzet felismeréséig se jutott el a szakmai és hatósági felső szint, nemhogy intézkedési terveig. Ment minden a maga útján, ahogy esett, úgy puffant. Tele az ország csonka-bonka sorozatokkal, az irodalmat nem közreadó, hanem elrejtő könyvtárakkal, minden szakértelem nélkül, sőt tudományos ambíciók nélkül szerzeményező könyvtárfelelősökkel, „mit lehet még lemondani?” hozzáállású vezetőkkel. Érdekes módon, a kutatói sirámok közt se igen

szerepel az információhiány. A műszer, a vegyszer, az utazás tűnik a legnagyobb fogyatéknak, nem az információs lépéstartás lehetősége.

Ez azért különösen szomorú, mert a természettudományokat világszerte ugyanúgy kutatják, ugyanazok a kérdések, ugyanaz a megközelítés módja. Elvileg mindenki ugyanazt a szakirodalmat olvassa, ez formálja gondolatait. Hogy hogyan, azt kisebb részben tehetsége, nagyobb részben pedig az dönti el, hogy mennyire ismeri a többiek gondolatait, eredményeit, amit többek közt az határoz meg, mennyire fér hozzá e gondolatokhoz. Az olvasást semmilyen konferencia, személyes kapcsolat nem pótolja. A tudomány információból termel információt, nem véletlen tehát, hogy ez az input a döntő az eredményességben, minden egyéb csak másodlagos. Hogy a tudósok a fontos információkhoz hozzájussanak, biztosítani kell, hogy hozzá is juthassanak. Elérhetővé kell tenni számukra témájuk, tudományáguk teljes szakirodalmát. Erre közvetlenül nincs mód, még a leggazdagabb országokban sem. Hazánkban, helyzetünkben az egyetlen megoldás az országos természettudományi könyvtárak létrehozása.

Szükség van diszciplínánként egy-két olyan könyvtárra, amelynek állományát a diszciplína egészére nézve alakítják ki. Ezekben a tudományág szakirodalmának legalább 60-80%-át koncentrálni kell, mégpedig felülről lefelé haladva a hierarchiában. E folyóiratok körének kijelölésére ma már megbízható módszerek vannak, az informatika, a bibliometria, a tudománymetria segítségével jól be lehet határolni őket, több szempont szerinti rangsorolásuk is elvégezhető.

Ha a megfelelő állomány megvan, akkor már csak a gyors másolat-szolgáltatás feltételeit kell megteremteni. (Szándékosan nem a közkeletű és olyannyira lejáratott gyorsmásolat szolgáltatás tagolást alkalmaztuk.) Erre képes könyvtár ma Magyarországon jóformán nincs.⁷ A legrosszabbak közt találjuk az önálló nagykönyvtárakat. Ezek fő fogyatéka az elbürokratizálódottság, mind a szervezetben, mind a hozzáállásban. A kisebb könyvtárak említett nehézségeihez a másológép hiánya is hozzájárul. Szerencsére a gyorsaság feltételeinek megteremtéséhez nem is annyira pénz, mint vezetés és szervezés szükséges.

Hogyan történhet a legcélszerűbb módon, szegénységünket is figyelembe véve a természettudományi alapkönyvtárak létrehozása? Új könyvtárak építése a jelen helyzetben el sem képzelhető, ám szerencsére nincs is erre szükség. Sokkal pragmatikusabb megoldás is van, erényt lehet kovácsolni a szükségből.

A legnagyobb meglevő természettudományi kutatóintézetek könyvtárait lehet – kell – felhozni arra a szintre, hogy alkalmassá váljanak országos feladatok ellátására. Egyrészt azért, mert ezek ma a legjobb természettudományi könyvtárak, mind állományukat, mind szakembereiket, mind könyvtári infrastruktúrájukat tekintve, másrészt, mivel e könyvtárak fejlesztése közvetlen haszonnal is járna amiatt, hogy ezek népes kutatógárda mellé vannak telepítve, amelyek a nemzetközi színvonalú magyar természettudományi közleményeknek közel felét publikálják. Így tehát e központi könyvtárak továbbra is megmaradnának élő kutatói könyvtárnak is, ami az elbürokratizálódástól, az olvasóktól való elidegenedéstől is megvédené őket.

Mi kellene e könyvtárak országos alapkönyvtárakká fejlesztéséhez? Épület tekintetében csupán a raktári kapacitás bővítését igénylik. Személyzetük is megvan, legfeljebb egy-két fővel való növelésre van szükség. A másolókapacitást egy-két nagyobb teljesítményű géppel kellene csupán megtámogatni.

A legnagyobb, folyamatos költséget a folyóiratpark bővítése és fenntartása kívánja. Szükség van az alapkönyvtári magfolyóiratok visszamenőleges beszerzésére is. Ezt a legtöbb esetben az elfekvő könyvtári készletekből minden költség nélkül eszközölni lehet. Az újonnan megjelenő folyóiratok első kötettől való beszerzése is e könyvtárak alapfeladatai közé tartozik.

A könyvtárak kijelölését, a költségek megállapítását és odaítélését legcélszerűbben pályázat keretében lehet végrehajtani. Így az optimális megoldás kikeresésében az érdekelt könyvtárak ill. intézmények is aktívan részt vennének.

Sokat szenvedett, jobb sorsra érdemes tudományosságunk új épületének szilárd alapköveivé válnának e könyvtárak, az egész magyar tudományt szolgálnak, s vele együtt mindazt, amit a tudomány nyújtani képes a társadalomnak: az anyagi, szellemi kultúrát, a gazdasági felemelkedést, egyszóval az annyit emlegetett felzárkózást.

Irodalom

1. Marton János – Zsigó Ildikó: Drágítás, halódás. Végvesztélyben a tudományos folyóiratellátás? In: Magyar Tudomány, 1990.6. 723-726. p.
2. Marton János – Anveiler Judit – Tóth Erika: Hét szűk esztendő. A magyar tudomány információellátásának leromlása 1978-1985 között – négy élettani diszciplína külföldi folyóiratbeszerzéseit például véve. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1991.8. 325-328. p.
3. Rózsa György: A pokolba vezető út nem folyóirattal van kikövezve. In: Magyar Tudomány, 1983.3. 219-221.p.
4. Marton János – Lengyelne Gilly Klára: Tudatlan tudósok? Tájékp (folyóirat) csata után a biológiáról. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1983.5. 189-191. p.
5. Marton János: Hol a tudás hatalma? In: Élet és Irodalom, 1990. július 13. 4. p.
6. Rózsa György: Tudományos információellátás – új körülmények között. In: Magyar Tudomány, 1991.6. 720-721. p.
7. Marton János – Terjék Zsuzsanna: Könyvtárközi kölcsönzés: magánbűnök, közerkölcsök. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1984.6-7. 205-209. p.

Current awareness of scientists: information services in the natural sciences in Hungary*

J. Marton

Information services for Hungarian researchers in the natural sciences are being hindered by the existence of too many small research places which disperse special literature among small libraries. The services of these libraries are inadequate, their material is not easily accessible. In the large national libraries and in the central libraries of universities provision of special literature of special literature of the natural sciences is slight.

Each discipline should get at least one library to provide a national service. The most effective way of achieving this would be to further develop the libraries of the academic research institutes for the natural sciences.

*First published in *Gondolatok a könyvtárban. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei*. 30. köt., Budapest, 1992., 181-187.

Konferenciák – értekezletek

Az Orvosi Könyvtárosok és orvostanácsadók 19. tájértekeztetén (Székesfehérvár, 1992. június 25-26.) elhangzott előadásokból

Fejér megye regionális információs infrastruktúra fejlesztési koncepciója

LŐRINCZ Péter

Kandó Kálmán Műszaki Főiskola Számítástechnikai Intézet
Székesfehérvár

1. Bevezetés

Az információs infrastruktúra fejlesztési koncepciójával kapcsolatban olyan szakemberekhez szólok, akik az információval és az információs rendszerrel folyamatosan és nagyon szoros kapcsolatban vannak, hiszen a könyvtárosok és így az orvosi könyvtárosok és szaktanácsadók, mint szakkönyvtárosok munkájának célja és értelme az információ kezelése. Ilyen módon ebben a körben nem szükséges az információ fontosságának kiemelése és ezért figyelmünket az információs infrastruktúra koncepcionális kérdéseire fordíthatjuk.

Az információs infrastruktúra kapcsán a mondanivaló középpontjába, a ma szokásos megközelítés helyett nem a számítástechnikai megoldási lehetőségek bemutatását helyezem, mivel ez elsősorban a műszaki szakemberek érdeklődésére tarthat számot, hanem az alábbi két területet emelem ki:

- a jelenlegi rendszer módosításának fontosabb jellemvonásait, mint koncepciót
- a változtatás általános feltételrendszerének bemutatását

A szerző tapasztalata szerint az intézményi és a kiterjedtebb, a társadalom nagyobb részét érintő információs rendszerek jelenlegi helyzetét a „sziget” hasonlat jellemzi a legjobban. Úgy kisebb, mint nagyobb méretekben az integráció csupán korlátozottan valósul meg; a szervezetek mint-

egy információs szigetekeken működnek egymástól elkülönülten. A terjedelmi és részben a tematikai korlátok miatt nem térek ki a következményekre, csupán megemlítem, hogy a szervezeten belüli és az intézmények közötti szinergikus hatás csökken az információs elszigeteltség következtében. Az intézmény, vagy intézményegyüttesek rendszerében gyengén érvényesül a rendszertulajdonság, amely értelmében a rendszer (a totalitás) több minőségében, mint a részek (az objektumok) teljesítményének összege.

A „szigetek” közötti „hidakat” alkotja az információs infrastruktúra, amelynek kiépítési koncepciója

- a célkitűzéseket
- a követelmények rendszerét
- a megvalósítás feltételrendszerét

őleli fel.

A célok rendszerének kialakításánál abból indultunk ki, hogy az információs infrastruktúra ki- vagy továbbfejlesztése nem lehet öncélú és csupán műszaki orientációjú, magasabb rendű társadalmi igényt kell szolgálnia. Ezt a magasabb rendű társadalmi igényt a hazai információs vagyoni megőrzésében, fejlesztésében, és gyarapításában, valamint az informatikai kultúra kialakításában és fejlesztésében tudjuk megjelölni. Az információ természetéből továbbá adódik az országhatárok átlépésének igénye, nevezetesen bekapcsolódás a nemzetközi információs infrastruktúrába, az információs vagyunk közkinccsá tétele és még inkább gyarapítása érdekében.

A követelmények rendszere egyaránt magába foglalja a megvalósítás mind metodikai, mind technikai oldalát. A feltételrendszer sokoldalúsága és összetettsége miatt csak rendszerezetten tekinthető át. Szervezési, technikai, pénzügyi és emberi feltételeket azonosítottunk és csoportosítottunk, amelyek közül a hallgatóság érdeklődésének megfelelően az emberi feltételeket emeltük ki és fejtettük ki részletesebben. Az embernek, mint az információs rendszer felhasználójának igényét és szerepét vizsgáltuk a humán feltételek azonosításánál.

Az előbbiekben kitértem azokra a szemléleti, ismereti, készségbeli tényezőkre, amelyek hiányában az információs szigetek közötti hidak még kedvező pénzügyi és technikai feltételek esetén is csak korlátozott

mértékben tudnak kiépülni. Az emberi attitűd, a képesség megváltoztatásában jelentős szerepe van az oktatásnak, amely nincs másképp az informatika oktatásában sem. A szerző – talán munkája következtében – az információs infrastruktúra és az informatikai képzés kölcsönhatásának kiemelt jelentőségét tulajdonít.

2. A Fejér megyei információs infrastruktúra fejlesztésének célja

A megye, mint a fejlesztés tárgyát képező régió informatikai helyzete, mind technikai, mind felhasználói szempontból némileg jobb helyzetben van az országos átlagnál. A tömör megállapítás mögött két tényező pozitív hatására gondolunk:

- a város és némileg a megye távközlési helyzete javult az utóbbi időben rendszerbe állított központ eredményeként.
- Székesfehérvár informatika szakemberhelyzetét alapvetően meghatározta a számítástechnikai ipari környezet illetve a kapcsolódó intézmények, ezek között nem utolsósorban az oktatási intézmények működése.

Ez a magasabb szint viszonylagos és ezért megtévesztő, mert ugyanez a helyzet más, például nyugat-európai mércével mérve már sokkal kedvezőtlenebb. Az információs infrastruktúra jelentős fejlesztést igényel, amelynek célrendszerét elsősorban nem technikai, hanem a társadalmi igények oldaláról közelítettük meg.

A megye és ezen belül Székesfehérvár megyei jogú város mind történelmi hagyományai, mind jelenkori ipari, mezőgazdasági helyzete folytán jelentős információs vagyonnal rendelkezik. E vagyon kezelői az általános és szakkönyvtárak, a levéltár, az oktatási intézmények, az önkormányzat szervezetei, földhivatalok és még sorolhatnánk az érintett szervezeteket.

Ez, a hosszú idők során képződött tömeg egyszerre helyi és nemzeti értéket képez, sőt nem kevés vonatkozásban a nemzetközi érdeklődést is felkeltheti.

Ebből az aspektusból vizsgálva az információs infrastruktúra szerepét, célját első helyre ennek az értéknek a megőrzését, gyarapítását tesszük. Továbbá nemzeti, valamint nemzetközi szinten lehetőséget kell adni az elérésére. A megye az ország többi részével természetesen informatikai

szempontból is sokoldalú kapcsolatban áll, hiszen az ország, illetve a külföldi adatok, adatállományok elérése legalább olyan fontos, mint a fentiekben említett szolgáltatás.

A könyvtárak, levéltárak az egyéb információtárak tartalma értő, kezelni, használni tudó szakemberek hiányában, csupán értéktelen adatok tömege. Az informatikai kultúra, haladva a jövőkutatók által prognosztizált információs társadalom felé nem alakulhat ki spontán. A társadalomnak és ezen belül nagymértékben az oktatásnak, miután felismerte ezen a téren a feladatait és felelősségét, gyors és határozott lépéseket kell tennie az információs kultúra fejlesztése és – sok helyen – kialakítása érdekében. Az információs infrastruktúra következő (de egyúttal nem alacsonyabb rendű) célja annak az eszköz- és intézményrendszernek minden tekintetben való erősítése, amely alkotó és hathatós tevékenységet folytat a társadalom információkezelési színvonalának emelése érdekében. Az „emberterhelt” feladat nehézségeire az alábbiakban még kitérünk.

Már említettük a nemzetközi és a regionális informatikai kapcsolatok szerepét, amely a társadalmi és ezen belül a gazdasági változások következtében új értelmet kapott. Nem szívesen említem a már lassan érdemtelenül elcsépelte váló „Európa felé haladunk” kifejezést, de mi, informatikusok nagyon jól tudjuk, hogy a tervbe vett (óhajtott?) integráció „alapanyaga” az információ, illetve az információs rendszer.

Az egyesülés, a csatlakozás kifejezések legmélyén mindig az információs kapcsolatokra bukkanunk. Itt különösen hangsúlyoznunk kell a rendszer, mint komplex jelenség szerepét, mert csak ilyen módon érzékelhető az a nagy volumenű és összetett feladat, amely az integráció fogalom mögött van. Az információs infrastruktúra regionális fejlesztésének általunk javasolt célja a nemzetközi informatikai rendszerbe való kapcsolódáshoz szükséges eszköz-, szabványrendszer, valamint szaktudás kialakítása.

3. Az információs infrastruktúra fejlesztésének feltételrendszere

A fentiekben már említettük, hogy a célok, a követelmények mellett harmadikként a megvalósítás feltételrendszerét kell meghatározniuk a koncepció kialakításakor.

A feltételeket struktúráltuk, csoportosítottuk annak érdekében, hogy jobb áttekintésünk legyen a megvalósítás érdekében ellátandó feladatokról. A csoportok:

- szervezési feltételek
- technikai feltételek
- pénzügyi feltételek
- emberi feltételek

A szervezési feltételek alatt egyfajta szemléletet, illetve ennek nyomán kialakítandó szervezési gyakorlatot értünk és ajánlunk elfogadásra. A szemlélet lényege, hogy az információs rendszer tervét eszközöktől függetlenül alakítjuk ki, majd fokozatosan vonjuk be az eszközök (hardver és szoftver) által képviselt korlátokat. Ezen az úton haladva a realizáció irányába állandóan rendelkezésünkre áll egy viszonylag stabil rendszermodell, mint koncepció, amelyhez lehetőségünk van visszatérni. A módszer lehetőséget nyújt a fokozatos, lépésről lépésre, de egységes koncepció alapján való megvalósításra.

A technikai feltételeket a terv kidolgozásánál gondolatilag ketté bontjuk számítástechnikai és a kommunikációs eszközökre. A régió oktatási és közgyűjteményi intézményeiben a számítástechnikai eszközök között a PC-k és a PC lokális hálózatok dominálnak. Nagyobb teljesítményű berendezések a rendszerben csak korlátozottan vannak jelen, bővítésük folyamatos, de lassú.

A kommunikációs alrendszer kapcsán hivatkozunk a már említett kedvező regionális telefon, illetve általános távközlési helyzetre, ugyanakkor látni kell, hogy intézményeken belül a lokális hálózat (LAN) alkalmazása a meghatározó. Az intézményen kívül a hazai és nemzetközi X. 25 hálózatba való bekapcsolódás két intézmény esetében (Kandó K. MF Számítógéptechnikai Intézet, ME Dunaújvárosi Főiskolai Kar) megtörtént. Az országos Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (IIFP) keretében kialakított eszközbázis lehetőséget teremtett a hazai és nemzetközi adatbázisok elérésére, az elektronikus levelezés (E-MAIL) valamint hirdetés alkalmazására.

A finansziális feltételek megteremtésének módszerére nem térek ki részletesen csupán megemlítem, mint egyik lehetséges utat a beruházási költségek részleges fedezésére a MKM és már említett IIFP pályázatai által kínált lehetőségeket.

A koncepció kialakításának és megvalósításának emberi feltételei mind közvetetten, a többi feltétel megteremtésén keresztül fejtik ki hatásukat. A feltételrendszer bonyolult, kialakítása hosszú és nehéz folyamat, amelyen belül kiemelkedő szerepe az informatikával kapcsolatos oktatásnak van.

Mindenek előtt kiemeljük az információs rendszerek fejlesztésével kapcsolatos szemlélet jelentőségét. Az információs rendszerrel kapcsolatban álló felhasználók és még inkább vezetők informatikai „világképe” döntő módon befolyásolja az intézményi információs rendszer szerkezetét és működésének hatékonyságát. Álláspontunk szerint az információ értékként, vagyonként való megközelítése más megvilágításba helyezi az információ kezelésével foglalkozó emberek, szervezetek és eszközök minősítését. Nem akarunk szoros párhuzamot vonni a pénzügyintézetek és a például a könyvtárak munkája és megítélése között, de a szemmel látható különbség több mint elgondolkodtató.

Az informatikai rendszerek problémái egy adott szintig a szakkörök, a fejlesztő szakemberek körére tartoznak, ugyanakkor a számítástechnika mind gyorsabb és szélesebb körű terjedése alapvetően a befogadó közeg, a társadalom tagjainak

- informatikai ismeretei
- az eszközök használatához szükséges készségek

színvonalától függ. Az informatikai ismeretek kapcsán hangsúlyozottan a rendszerszemléletre alapozott és az információs rendszer felépítésével, működésével, alkalmazásával és az embernek a rendszerben játszott szerepével kapcsolatos tudás és szemlélet fontosságát emeljük ki. J.v. Kemeny szerint egy új típusú szimbiózis van kialakulóban az ember és az információtechnikai eszközök között. Az együttélés minősége nem csupán a technikai eszközök színvonalától függ, hanem a felhasználói attitűdtől, amelyet viszont jelentősen befolyásol az ember ismeretstruktúrája.

Az emberi feltételek kialakítása nagy mértékben a képzés, az oktatás feladata, amelyben az oktatási intézmények, köz- és szakkönyvtárak érintettek. Annak érdekében, hogy az informatikai képzés maradéktalanul teljesítse feladatát egy fejlett információs infrastruktúrára van szüksége.

4. A regionális információs infrastruktúra fejlesztési koncepciójának fő vonásai

A bevezetőben már említett információs „szigetek” léte a megyei oktatási és közgyűjteményi intézményekre is jellemző. Az egyes intézmények szakmai hátterük, szakember-ellátottságuk, valamint anyagi lehetőségük mértékében alakították ki saját információs infrastruktúrájukat.

A fejlesztési célok középpontjában álló információs vagyont megőrzése és gyarapítása nem valósítható meg csak akkor, ha

- az egyes intézmények informatikai és elsősorban számítástechnikai helyzetét javítják
- az intézmények közötti kommunikációt korszerű és hatékony eszközbázisra helyezzük (felépülnek az információs „hidak”)

A koncepció első fele elsősorban az intézmény belső igényétől függ és ezért itt nem térünk ki rá.

Az intézmények közötti informatikai kapcsolatot kialakító ún. kommunikációs alrendszer célszerűen több szintű, vertikálisan tagolt, amely magába foglalja:

- a lokális (pontoszerű) számítástechnikai eszközöket
- a lokális PC hálózatokat (PC LAN)
- a településen (városon) belüli hálózatokat (MAN)
- a települések (városok) közötti, de régió belüli hálózatot
- az országos (WAN) hálózatot
- a nemzetközi adathálózathoz való kapcsolódás pontjait

A felsorolás első két pontja nem igényel különösebb kiegészítést, a többiekhez fűzünk néhány gondolatot.

Az intézmények belüli számítástechnikai hálózat nagyrészt PC LAN-okat (személyi számítógépes helyi hálózatokat) jelent. Ugyanakkor a helyi sajátosságok és lehetőségek függvényében közepes és nagyteljesít-

ményű számítógépek is bekapcsolhatók a hálózatba. A régióban ilyen rendszer működik a KKM SZGTI-ben és a ME Dunaújvárosi Főiskolai Karon.

A városi hálózat a településeken belüli informatikai kapcsolatok megvalósítását jelenti. A hálózat, amelynek adatátviteli közegét egy célszerűen kialakított topológiájú üvegszálal optikai törzskábel képezheti az egy városban lévő oktatási, közgyűjteményi intézmények helyi számítástechnikai eszközeit kapcsolja össze. A hálózat adatátviteli kapacitása valamint a további intézményközi együttműködések iránti igények indokolják újabb szervezeti egységek rákapcsolását a hálózatra. Az első között lesz várhatóan a vállalkozói és az önkormányzati szféra.

A hálózaton keresztül egyrészt elérhetők a közösségi adatbázisok, másrészt lehetőség nyílik a szabad számítástechnikai kapacitások más intézmények általi felhasználására. A közvetlen számítástechnikai összeköttetés Székesfehérváron elsősorban a helyi főiskolákat, középiskolákat, köz- és szakkönyvtárakat, az önkormányzat szervezeteit, a munkügyi központi és a vállalati oktatási intézményeket érintheti.

A regionális hálózati kapcsolat nem határolható el élesen az országos hálózattól, amennyiben a két város (Székesfehérvár és Dunaújváros) MAN-jait az országos X.25 hálózat kapcsolja egybe. Ebben az esetben az együttműködés azonos minden egyéb, a hálózatban lévő adatbázis szolgáltatóval. Az együttműködés szervezési, megvalósítási és alkalmazási oldala természetesen különbözik: a régió belül koordinált, míg a régió kívül kooperatív jellegű. A régió belüli informatikai kapcsolat kialakítása iránti sürgető igény az Alba Regia Főiskolai Szövetség megalakulásával jelentkezett. Az MKM felsőoktatási hálózatfejlesztési koncepciója keretén belül létrejött szövetséget négy regionális főiskola alkotja:

- a Kandó Kálmán Műszaki Főiskola Számítógéptechnikai Intézete,
- a Miskolci Egyetem Dunaújvárosi Főiskolai Kara,
- a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kara,
- a Kodolányi János Főiskola.

A főiskolák együttműködése gazdaságosan csak egy fejlett információs infrastruktúra támogatásával oldható meg.

Az országos és nemzetközi hálózati kapcsolat az információs háttére a régió intézményei hazai és nemzetközi együttműködésének. Az X.25 hálózat szolgáltatásait felhasználó kommunikáció elsősorban az egyes intézmények szakmai igénye szerint alakul, annak figyelembevételével, hogy az alacsonyabb szinten lévő hálózatok segítik az országos illetve a nemzetközi adatbázisok elérését.

A számítógépes hálózat egyéb jellemzői:

A rendszernek nyitottnak kell lennie a továbbfejleszthetőség és a bővíthetőség érdekében. A fejlesztés és bővítés két szinten folyik:

- az intézményekben
- az intézményeket összekötő kommunikációs alrendszerben.

Sem a koncepcionális, sem a fizikai korlátok nem jelenthetnek olyan kemény és végleges behatárolást, amely minden változtatást csak a rendszer teljes újrastrukturálása után tesz lehetővé. A nyitottság egyik feltétele a szabványok alkalmazása a szervezési és technikai körben egyaránt.

A régió intézményei, mint szervezeti egységek célszerűen kooperatív rendszert alkotnak, amely jelleget felveszi az információs infrastruktúra is. A kooperatív szerveződés az intézmények önállóságából vezethető le és átöröklődik az információs rendszerre.

A regionális információs infrastruktúra koncepciójának kialakítása kapcsán mintegy összefoglalóként megállapíthatjuk, hogy:

- a régió szervezetei számára hathatós segítséget nyújthat az együttműködés és az információs vagyon gyarapítása, valamint hasznosítása terén
- az információs szigetek autonómiájának és önszerveződésének meghagyása mellett lehetőséget nyújt az összekapcsolódásra
- az informatikai hálózat fejlesztése részben koordinált, működtetése ugyanakkor kooperatív
- a feltételek között kiemelt jelentőséget tulajdonítunk a felhasználók általános informatikai ismeretszintjének, amelyre viszont visszahat az általuk elérhető információs infrastruktúra fejlettségi szintje, és az informatikai oktatás minősége.

Development conception for a regional information infrastructure in Fejér County

Péter LŐRINCZ

In the author's experience, integration is achieved to only a limited extent in the field of the information systems in Hungary; the organizations operate in isolation, on what could be called information isolation, on what could be called information islands.

The regional informatics situation in Fejér County, the object of the development, is somewhat better than the national average from both the technical and the users' point of view since the situation of the town and, to a certain extent, of the county has improved as a result of the new centre recently put into operation. In addition, the situation regarding informatics experts has been fundamentally determined in Székesfehérvár, the county seat, by the computer industry environment and its related institutions, including, not least of all, the operation of educational institutions.

PCs and PC local networks dominate among the computer equipment in the region. Higher capacity installations are present in the system only to a limited extent. They are being expanded steadily but slowly. The situation in the region is relatively favourable as regards the telephone and telecommunications, while at the same time the use of local area networks (LAN) is the characteristic feature within the institutions. The equipment base created within the frame of the National Information Infrastructure Development Program (IIFP) made possible the X.25 network for access to Hungarian and international databases and E-mail.

The urgent demand for the establishment of an informatics link within the region arose with the establishment of the Alba Regia College Federation grouping four colleges. The regional network cannot be separated sharply from the national network since the MANs in the county's two towns (Székesfehérvár and Dunaújváros) are joined by the national X.25 network. However, cooperation within the region is coordinated, while outside the region it is of a cooperative nature.

Referátumok - szemlék

Újabb témák a MEDLIB-L elektronikus vitafórum terméséből

Előző számunkban sorozatot indítottunk útnak, amely az orvosi könyvtárosok elektronikus vitafórumának működését figyeli és az ott terítékre kerülő témák, gondolatok közül válogat.

A vitafórum "gazdája" Nancy Start elérkezettnek látta az időt, hogy a MEDLIB-L céljairól írjon néhány sort. Jómaga is egyetértett azzal, a fórum működésének elején fellépő igénnyel, hogy a nem-könyvtárosoktól érkező referenz kérdéseknek nincs helye a fórumon. Amikor ilyenek befutottak, minden esetben (elektronikus) levelet küldött a feladónak, amelyben ismertette vele a fórum céljait, rendeltetését és azt ajánlotta, hogy a kérdéssel keressék meg a legközelebbi orvosi könyvtárat. Sokkal helyénvalóbbak viszont a vitafórumban a könyvtárosoktól érkező referenz kérdések. Feltételezve, hogy a könyvtárosok mindent megtettek, hogy a nekik feltett kérdéseket megválaszolják, nem marad más hátra, mint szakértő kollegák segítségét, ismereteit igénybe venni. Ami egyikünk képességeit és forrásait meghaladja, sokszor könnyen megoldható más számára és ebben éppen ez a szép. A MEDLIB-L résztvevőinek ilyen téren nyújtott segítségét nem lehet eléggé értékelni.(1)

Anita D. Johnson idehaza is érdeklődésre számot tartó problémát vet fel. Nemrégiben beszerezte a Medline CD-Plus CD-ROM-ot. Helyet és pénzt takaríthatna meg, ha lemondaná az Index Medicust és a Cumulated Index Medicust, továbbá arra is gondolt, hogy Cumulated Index Medicust 1966-ig visszamenőlegesen selejtezné. Kétségei vannak ugyanakkor és kíváncsi lenne arra, rejt-e buktatókat egy ilyen lépés. A kérdéses könyvtár egy 300 ágyas kórházban van, ahol 3800 alkalmazott, köztük 250 orvos dolgozik.(2)

Michellyn McKnight hasonló méretű könyvtárban dolgozik, ahol szintén megtalálható a CD-Plus. Úgy látja, hogy a CD-ROM árnyékában olyan keveset használt források, mint az Index Medicus megtarása nem kifizetődő, ezért néhány éve az Abridged Index Medicusra váltott, de

ennek lemondását is fontolgatja. Az IM alacsonyfokú kihasználtságát illusztrálандó elmondja, hogy amikor az előfizetés körül támadt zavar következtében az IM öt füzetét nem kapták meg, senkinek sem tűnt fel a hiány.(3)

Pat Erwin szerint az információval nem lesz gond, ha lemondják a nyomtatott IM előfizetését, de áramkimaradások és a gépek meghibásodásai problémákat okozhatnak.(4)

Joe Harzbecker megítélése szerint, a nyomtatott kiadvány megtartása mellett szól, hogy az alkalmanként jó eszköz lehet a CD-ROM felhasználók felkészítésében, hiszen sok gyakorlott szakember is használja a nyomtatott Index Medicust a keresésére való felkészülésben.(5)

Hannah King komplex szempontokat ad a lemondás megfontolásához. Azt tanácsolja, hogy a könyvtáros vitassa meg a kérdést az intézmény vezetőivel és a leggyakoribb felhasználókkal. Érdemes meggondolni a következőket is:

1. Több felhasználó férhet-e hozzá a CD-ROM-hoz. Ha csak egyfelhasználós a munkaállomás, hogyan tudja kezelni a könyvtáros a sorbanállást?
2. Akarják-e a felhasználók, hogy egy-egy szerző nevét a CD-ROM használata, a CD-ROM kezelésének megtanulása és várakozás nélkül is meg tudják nézni? A nyomtatott verzió ugyanis ebben az esetben néha gyorsabb lehet.
3. Mit tesz a könyvtáros az adatok mentése érdekében arra az esetre, ha a munkaállomás tönkremegy, megrongálódik, vírussal fertőződik, vagy a CD-t ellopják?
4. Szükség lesz-e a felhasználók oktatására ahhoz, hogy önállóan tudják használni a CD-ROM-ot. Ha igen, milyen gyorsan tudja a könyvtáros felvértetni a felhasználókat a CD-ROM előnyeinek kihasználásához szükséges képességekkel? Ha az összes gyakori felhasználó felkészítése hónapokat vesz igénybe, nem érdemesebb-e várni, amíg többségük megszerzi a szükséges készségeket és csak azután lemondani az Index Medicust.
5. Tud-e a könyvtár megfelelő és azonnali segítséget nyújtó karbantartóval szerződni? (6)

Az egyelőre még mindig rossz hazai telefonhelyzet ellenére (vagy talán éppen azért) érdemes egy kis figyelmet szentelnünk Sharon Keller kérdésének. A Buffaloi Egyetem orvosi könyvtárában a tájékoztató szolgálat telefon-üzenetrögzítőt használ, amely azonban csak a szolgálat "félfogadási" idejéről tájékoztat és kéri az érdeklődő olvasót, hívja később a könyvtárat. Gondolkoznak azon is, hogy az olvasók kérdéseiket meghagyhassák az üzenetrögzítőn. Kérdés azonban, hogy nem lesz-e túl sok ezek mennyisége.(7)

Jerry Perry Chicago egyik kisebb egyetemének könyvtárában dolgozik, ahol nyilván kisebb a forgalom a buffalóinál. Mindenesetre, ötéves tapasztalatuk nem mutat zsúfoltságot ebben a tekintetben. Ehhez természetesen az kell, hogy a tájékoztató könyvtárosok folyamatosan meghallgassák és töröljék az üzeneteket. A kérdések egyértelműbbé tétele érdekében persze gyakran vissza kell hívniuk az olvasókat. A könyvtár egyébként azért használja az üzenetrögzítőt, mert a személyes kéréseknek biztosítanak prioritást és nem akarják erőiket szétforgácsolni. Ez azonban azt jelenti, hogy a személyes tájékoztatás befejeződése után minden telefonos érdeklődést komolyan vesznek és a kérdésekre minden esetben válaszolnak.(8)

Végezetül egy érdekes kérés. Terry Wiggins Pasteur aláírását keresi, amelyet az egyik kórházban kinagyítva dekorácóként használnának.(9)

Források: (Az elektronikus levelek esetében a szerző neve mellett elektronikus címét /a személyi azonosítót az @ jel után a számítógép azonosítója követi/ is megadtuk. A címet /ha volt ilyen/ a viatforum neve és az üzenet elküldésének dátuma követi.)

1. Nancy Start [HSLSTART@UBVM]: Scope of MEDLIB-L. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992. október 15.
2. Anita D.Johnson [JOHNSON@ALEXIA.LIS.UIUC.EDU]: Index Medicus on CD-ROM. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992. október 13.

3. Michellyn McKnight [MMCKNIGHT@AARDVARK.UCS.UOK-NOR.EDU]
Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1992. október 13.
4. Pat Erwin [ERWIN@TROLLOPE.MAYO.EDU]
Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1992. október 13.
5. Joe Harzbecker [HARZ@MED-ITVAX1.BU.EDU]
Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1992. október 16.
6. Hannah King [KINGH@VAX.CS.HSCSYR.EDU]
Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1992. október 15.
7. Sharon Keller [HSLSHAR@UBVM]: Reference desk answering machines.
Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1992. október 23.
8. Jerry Perry [JPER@RUSHVM] Medical Libraries Discussion List
[MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992. október 23.
9. Terry Wiggins: Signature of Pasteur. [WIGTERR@ISU.EDU] Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1992. október 29.

(Koltay Tibor)

Dimitroff, Alexandra: Research in health sciences library and information science: a quantitative analysis. *Bulletin of the Medical Library Association*, 1992, 80, 4, 340-346.

Az orvosi könyvtár- és információtudományi kutatások mennyiségi elemzése

Bulletin of the Medical Library Association hasábjain 1966 és 1990 között megjelent kutatási témájú cikkek tartomelemzését végezték el. Medline irodalomkutatás nyomán, az olvasói levelek, szerkesztőségi

közlemények, nekrológok stb. kizárása után, 1218 cikket találtak. Egyedi elbírálás alapján ezek 29,8%-át, 363 cikket tekintettek kutatási témájúnak.

A kutatási témájú cikkek 45,7%-a tudósított alkalmazott kutatásról, ami lényegében egyezik megfelel a könyvtár- és információtudományi általános irodalom vizsgálata során kapott képpel.

Az elméleti témák viszont 29,2%-kal az általános irodalomban talált érték dupláját teszik ki. Huszonöt téma-kategóriára oszthatók fel az írássok, de több, mint a felük (54,5%) a következő hat témából kerül ki: állományok, információterjesztés és visszakeresés, könyvtárosok oktatása, rendszerek, hálózatok, tudásszervezés. A cikkek több, mint negyede (26,7%) - megintcsak az általános könyvtári folyóiratokban találtakhoz hasonlóan - foglalkozik az automatizálás valamely kérdésével. Az automatizálás aránya 1966 és 1970 között 17,8% volt, ami az 1986-1990-es szakaszban már 40%-ra nőtt.

A leggyakrabban alkalmazott kutatási módszer a felmérés volt (41%), amelyet a megfigyelés (20,7%), a bibliometria (13,8%) és az operációkutatás (12,1%) követett, ami a korábbi idők vizsgálataihoz képest jelentős eltérést mutat. Ezekben ugyanis a történeti módszer vezetett. A cikkek (első) szerzőinek zöme 51,8%-a orvosegyetemi könyvtárakból került ki.

(Koltay Tibor)

Leatherbury, Maurice C. – Lyders, Richard A.: Trends in medical school library statistics in the 1980s = Bulletin of the Medical Library Association, 1992, 80, 1, 9-10.

Észak-amerikai orvosegyetemi könyvtárak a nyolcvanas évek statisztikai adatai alapján

A hetvenes évek vége óta rendszeresen készülnek éves statisztikai összeállítások mintegy 140 amerikai és kanadai orvostudományi egyetemi könyvtár adatai alapján. A cikk az 1980-tól 1989-ig terjedő időszak adatait elemzi.

A vizsgált évtizedben nőtt a felsőoktatáson kívüli könyvtárhasználók száma. Ugyancsak emelkedett az egyetemek egyéb, nem orvosi karain dolgozó és tanuló felhasználók aránya is.

Az évtized egésze alapján az előfizetett folyóiratok száma gyakorlatilag változatlan képet mutat. 1985-ig a könyvtári költségvetések redukálása következtében a folyóiratelőfizetések csökkentek. 1986-tól a periodikumok száma kismértékben emelkedett, bár a növekedés mértéke évente, a folyóiratáremelkedések függvényében változó volt. A beszerzett könyvek mennyisége csökkent, és ez a jelenség a nyolcvanas évek végére felgyorsult. A dokumentumok beszerzési árának emelkedése mind az USA-ban, mind Kanadában meghaladta az infláció átlagos ütemét.

Az orvostudományi egyetemek könyvtáraiban alkalmazott munkatársak száma nem mutatott lényeges változást. A könyvtári létszám 1982-ben volt a legkisebb: könyvtáranként átlagosan 30,6, és 1989-ben a legnagyobb: 34,5.

A nyolcvanas években a könyvtárlátogatók száma gyakorlatilag állandó volt. A könyvtárhasználat – köszönhetően a helybenhasználat növekedésének – emelkedő tendenciát mutatott. A kölcsönzések száma csökkent, miközben a könyvtárközi kölcsönzéseké növekedett. A használók számára készített másolatok oldalszáma kb. 70%-kal több volt, mint az időszak elején.

1980 és 1989 között a referenzs tevékenység átlagosan 60%-kal nőtt. Az évtized egészét tekintve, a könyvtárosok által külső adatbázisokban végzett számítógépes irodalomkutatások mennyisége csökkenő tendenciát mutat. Ugyanakkor a felhasználók által a helyi adatbázisokban lokális hálózatokban és a CD-ROM-on levő adatbázisokban végzett keresések száma megnőtt.

(Kovács (D) Katalin)

Edwards, Alice J., Meadows, Susan S., Yu-Wei Wang: The Beijing Medical Library. Bulletin of the Medical Library Association, 1992,80,4,371-374.

A Pekingi Orvosi Könyvtár

A Pekingi Orvosi Könyvtár a Pekingi Orvostudományi Egyetem új könyvtára. A 79 évvel ezelőtt alapított egyetem a Kínai Népköztársaság egyik elismerten kulcsfontosságú felsőoktatási intézménye. Ezen az önálló orvosegyetemen több mint 5000 hallgató tanul kínai és angol nyelven. Ötszáz oktató, 6000 kutató, 2500 ágyas klinikai kapacitás, napi 10 ezer ambuláns és évi 30 ezer fekvőbeteg jellemzi az intézményt.

A könyvtári ellátás legfőbb forrása a Pekingi Orvosi Könyvtár. Új épülete több mint 10 ezer négyzetméter teret biztosít négy szinten úgy, hogy az összes szint bővíthető és emeletráépítésre is lehetőség van. Az olvasói helyek száma 1700. Érdekes a könyvtár 3500 külföldi tankönyvet tartalmazó különgyűjteménye. A szerzeményezésre szánt összeg 75%-át fordítják külföldi könyvek és folyóiratok beszerzésére. Számítógépeket egyelőre a Medline online keresésére és a katalogizálásra használnak.

(Koltay Tibor)

A könyvtárosi etika néhány kérdése

Az orvosi könyvtárakban dolgozó tájékoztató (referenz) könyvtárosok körében felmerülő etikai kérdések azonosak a más könyvtárakban dolgozó kollégák problémáival.(1) A különbség csak az, hogy az orvosok és más egészségügyi szakemberek gyakran azonnali, a diagnózist vagy a kezelést közvetlenül befolyásoló, azonnali információt igényelnek.

A referenz szolgálatok esetében az első etikai töltésű kérdéskör a szolgáltatás minősége, amelyre - a minőség nehezen körülhatárolható volta ellenére - néhány amerikai orvosi könyvtár szabványos előírásokat dolgozott ki.

A következő kérdés az információhoz való szabad hozzáférés. Az orvosi könyvtárak ma jobban hozzáférhetőek, mint a múltban, amikor a könyvtárak használatát az orvosokra korlátozták. Sok helyen még ma is

ez a helyzet, ugyanakkor sok könyvtárat megnyitottak nemcsak az egészségügyi dolgozók széles köre, hanem a betegek és a nagyközösség számára is. Különösen igaz ez az orvosegyetemi könyvtárakra, amelyek hagyományosan is nyitottabbak voltak, mint a kórházi könyvtárak.

Az állományokhoz való hozzáférés persze nem jelenti az információhoz való hozzáférést. Sok orvosi könyvtár a belső felhasználók számára szélesebb körű tájékoztatást nyújt, mint a külsőknek, vagy az orvosokat előnyben részesíti ilyen tekintetben a többi egészségügyi szakemberrel és hasonló a helyzet az egészségügyi dolgozó - páciens viszonylatban is. A preferált olvasói kategóriáknak nyújtott szolgáltatások magukba foglalhatják pl. az online és CD-ROM irodalomkutatót, könyvtárközi kölcsönzést, dokumentumtovábbítást telefaxon stb.

A betegek és a nagyközönség számára nyújtott hozzáférés és szolgáltatások intézményről intézményre változnak és sok esetben létszámproblémák korlátozzák szélesítésüket. Több kórházban létesült ugyanakkor népszerű irodalmat és az azt feldolgozó másodlagos forrásokat gyűjtő könyvtár. Az orvosegyetemi könyvtáraknál előfordul, hogy az állomány hozzáférhető, de a nagyközönségnek nyújtott információs szolgáltatás minimális, vagy nincs is ilyen. Mivel a könyvtárost a laikus olvasó nemcsak információs szakembernek tekinti, óvakodnia kell a szolgáltatott információ interpretációjától és véleményezésétől. (2)

Az ún. klinikai orvosi könyvtárosok (3), akik a gyógyító team tagjai, hozzáférhetnek a beteg diagnózisához, így annak információ-igénye jól körülhatárolható. Ha viszont a nagyközönség sorából kell valakinek a kérdésére válaszolnia a tájékoztató könyvtárosnak, nem lehet biztos benne, hogy az olvasó megfelelő háttérinformációknakkal rendelkezik ahhoz, hogy a legcélszerűbb, legpontosabb kérdést tegye fel. Ha nem ismeri a diagnózist, nehéz kideríteni, mire is van szüksége.

A nagyközönség köréből kikerülő információkérések persze nemcsak diagnózisokkal lehetnek kapcsolatban. Általános érdeklődés, iskolai és egyetemi dolgozatok is állhatnak a kérdések hátterében. Ilyenkor gyakran kell az olvasót orvoshoz, vagy közművelődési könyvtárhoz irányítani, ha az adott orvosi könyvtár nem gyűjti az információigény kielégítéséhez szükséges anyagokat. A laikus olvasók igényeinek megnövekedésével az

orvosi és a közkönyvtárak jobban megismerték egymás ilyen lehetőségeit és köztük együttműködés is jött létre ezeknek az igényeknek a kielégítésére.

Az információk bizalmas volta és az információ szabadsága két egymással szemben álló etikai alapelv. Az információk bizalmas természete igen gyakran előkerülő probléma az orvosi könyvtárakban. Leginkább kézenfekvő ez a klinkai könyvtárosok esetében, akik a beteg minden információjához hozzáférhetnek, így az orvosokéval azonos titoktartási kötelezettség terheli őket.

A közvetítő útján végzett online kereséseknél a megrendelők adatai hozzáférhetők lehetnek illetéktelenek számára is, így sérülhetnek a megrendelő személyiségi jogai. Ugyancsak vigyázni kell arra, hogy az elvételére váró keresési eredmények ne maradjanak őrizetlenül.

Ugyancsak etikai kérdés, hogy ha két kutató ugyanazt az információkeresést rendeli meg. Vajon a bizalmi elv megsértése-e, ha a könyvtáros felvilágosítja egyikőjüket a másik információs igényéről, illetve személyéről, vagy inkább a munka duplikációját kell-e választania, ami igen csak pazarlás úgy költség, mint szellemi ráfordítás tekintetében, azaz úgyszintén nem etikus. A könyvtáros természetesen feltételezhetné azt is, hogy a két személy együtt dolgozik az adott témán, de erről meg kell győződnie.

A helyzet dönti el, mit kell a bizalmi elv megsértésének tekintenünk. A kártérítési ügyekben gyakran érkezhetsz irodalomkutatási kérés. A könyvtárosnak el kell hártania minden olyan intézkedést, amely a az információ bizalmas voltát sérti, még akkor is, ha az információ felhasználója az intézménnyel szemben kártérítési pert kezdeményező személy, vagy annak (jogi) képviselője.

Vigyáznunk kell arra is, hogy ne sértsük az intellektuális szabadság elvét. A referenzs könyvtárosnak olyan kérdésekben is segítenie kell megtalálni az információforrásokat, amelyek ellentmondásokat hordoznak, vagy a könyvtáros képviselte értékrenddel ellenkeznek. Az orvosi könyvtárakban az átlagosnál nagyobb az ilyen kérdések gyakorisága. Így pl. egy abortusz-ellenes nézeteket valló könyvtárosnak is pontos választ kell adnia az abortusz lehetőségeiről. Így van ez olyan kérdések esetében is, mint pl. az eutanázia, AIDS, homoszexualitás stb. Minden esetben

előítéletektől mentes, objektív megközelítésre van szükség. A tájékoztató könyvtárosok munkáját talán a legnagyobb mértékben befolyásoló tényező a végfelhasználói keresések széleskörűvé válása volt, amit a CD-ROM technológia elterjedése csak erősített.

Etikai természetű probléma, hogy a felhasználók kritikátlanul elfogadják a keresési eredményeket. Míg a cédulakatalógusban való keresés eredményetlenségéért sokszor magukat hibáztatták, ha a "számítógép mondja", hogy nincs találat, nem nyomoznak az okok után, pl. nem volt-e elírás a keresőkérdésben.(2)

A szakirodalomban sokan foglalkoztak már a könyvtárosoknak az online irodalomkutatásokból eredő jogi felelősségén, azonban az Egyesült Államok 83 orvosegyetemi és 106 jogi egyetemi könyvtárában végzett felmérés azt mutatja, hogy a könyvtárosokban meglevő mérsékelt aggodalom ellenére sem voltak eddig ilyen kiindulású perek (4)

Irodalom

1. A szakkönyvtári munka etikai kérdéseiről ld. referátumunkat: Orvosi Könyvtáros, 1992,32,1,52-54.
2. Wood, Sandra M.: Public service ethics in health sciences libraries. Library Trends. 1991,40,2,244-257.
3. A klinikai orvosi könyvtárosokról ld. referátumunkat: Orvosi Könyvtáros, 1991,31,3,221-222.
4. Tomaiuolo, Nicholas G., Frey, Barbara J.: Computer database searching and professional malpractice: who cares? Bulletin of the Medical Library Association. 1992,80,4,367-370.

(Koltay Tibor)

Könyvismertetés

Brit orvosi könyvek szelektív bibliográfiája

Medicine / Bibliographical Section, Libraries, Books and Informations Division, The British Council. – London : The British Council, cop. 1992. – (Core lists of library material). – 122 p.

A British Council-Core Lists of library material címmel olyan sorozatot jelentet meg, melynek fő célja a könyvtárak állománygondozási feladatainak segítése egy-egy területen.

Mivel a legutóbb napvilágot látott füzetnek az orvostudomány a témája, érdemes vele közelebbről is megismerkednünk.

Mint a sorozat többi darabjának esetében is, szelektív bibliográfiáról van szó, mely a szakterület legértékesebb brit műveire szándékozik a külföldön tevékenykedő könyvtárosok figyelmét felhívni. A válogatásban egyaránt helyet kapnak a standard lexikonok, enciklopédiák, a gyakorló orvosok kézikönyvei, az orvostudomány klasszikusai valamint a frissen megjelent szakkönyvek közül a legjobbak.

A bibliográfia előszavából megtudjuk, az alábbi kritériumoknak kellett a műveknek megfelelniük, hogy bekerüljenek e felsorolásba:

- brit szerzőjű és/vagy Nagy-Britanniában publikált
- külföldiek számára is releváns
- könyv formájában (nem spirálkötésben, kiemelhető lapokkal vagy egyéb dokumentumhordozóként) kibocsátott legyen.

A bibliográfia készítői által használt fő források a következők voltak:

- a dokumentumok maguk
- a brit orvosi folyóiratokban megjelent könyvismertetések (néhányból rövid idézetet is olvashatunk a tételnél)
- az Általános Orvosok Királyi Kollégiumától kapott észrevételek az általuk használt könyvekkel kapcsolatban

segédanyagok, úgymint: Information sources in the medical sciences / by L. T. Morton and S. Godbolt. – Bowker-Saur, 1984. Core collection of medical books and journals 1992 / by Howard Hague and Michael Jackson. – London : Medical Information Working Party, 1992. Medical information : A profile / by B. Allan and B. Strickland-Hodge. – Mansell, 1986.

A kiadvány anyaga 669 tétel, melyek 51 nagy szakterület szerint vannak felosztva. A témakörök betűrendben követik egymást az Accident and Emergency-től a Tropical medicine-ig, azokon belül pedig a Dewey-féle tizedes osztályozási rendben sorakoznak a könyvek.

A tételek tartalmazzák a bibliográfiai leírást – ha nem is a Magyarországon használt szabványnak megfelelő elrendezésben –, az árat (külön megadva a papírkötés ill. keménykötés esetében), a könyv tartalmára vonatkozó, általában egy-két mondat terjedelmű tájékoztatót és potenciális érdeklődők körére (általános, orvostanhallgatók, kutató orvosok, gyakorló orvosok) utaló betűjelet. A kiadványból tehát megtudhatók azok a főbb részletek, melyekre az állománygyarapításnál szükség van.

A bibliográfia a British Council Könyvtárában (Budapest, Benczúr u. 26. 1068, Tel. 121 4039) használható, ill. onnan néhány hétre kölcsönözhető. A vidéki könyvtárak – kérésükre – postán is megkaphatják a dokumentumot, feltéve, hogy garantálják a határidő pontos betartását.

A British Council Könyvtára szívesen áll a szakmabeliek rendelkezésére olyan esetekben is, amikor a British Library szolgáltatásaira vonatkozó információra van szükség. A Document Supply Center rendszeresen érkező prospektusain kívül a Könyvtár 1992 őszétől olyan CD-ROM-mal rendelkezik, mely feltárja a könyvtárközi kölcsönzés által hozzáférhető folyóiratok teljes körét (Boston Spa Serials on CD-ROM). Az általános bibliográfiai tájékoztatást az Ulrich's Plus és a BookFind, a brit felsőoktatás által kínált kurzusok (posztgraduálisok is) és a Nagy-Britanniában történő angol nyelvtanulás területén való eligazodást szintén CD-ROM-ok teszik gyorsá és pontossá. A Könyvtár nyitvatartása: hétfőtől csütörtökig 12-19, pénteken 10-17, szombaton 9-12 A könyvtár címe: Budapest, VI. Benczúr u.26. 1068.

(Freisingerné Bodnár Judit)

Ára: 60 Ft

